

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper
Avdelningen för sociala studier

Marie Andersson och Petra Puolakanaho

Att leva med en familjehemlighet

En kvalitativ studie om barn och vuxna barn till
alkoholmissbrukare

Social omsorgsvetenskap
C-uppsats

Datum/Termin: 07-06-19 / VT 2007

Handledare: Mona Sundh

Examinator: Lars Bergström

SAMMANFATTNING

Syftet med studien var att beskriva hur barn till alkoholmissbrukare kan påverkas av föräldrarnas/föräldrarnas missbruk. Därför sökte vi svar på följande frågeställningar: Vilka konsekvenser kan det ge för barn under uppväxten och även i vuxen ålder att ha en förälder eller båda föräldrar som missbrukat alkohol? Hur har dessa barn hanterat sina upplevelser av uppväxten? Vilka tecken skulle kunna uppmärksammas hos dessa barn?

Studien bygger på en kvalitativ metod och datainsamlingen har skett med hjälp av intervjuer med fem personer som har haft föräldrar som missbrukat alkohol. Ur detta material har sedan följande teman konstruerats: konsekvenser av uppväxten, strategier för att bemästra sin situation, hur barn till alkoholmissbrukare kan uppmärksammas samt viktiga faktorer som hjälpt individerna under uppväxten.

Studien visar att konsekvenserna av att ha haft en missbrukande förälder varit många och skiftande samt att det också gett konsekvenser i vuxen ålder. Olika strategier har utvecklats för att kunna hantera upplevelsorna. Det är svårt att hitta symtom som endast kan förknippas med barn till alkoholmissbrukare, men det finns tecken som tyder på att barnen far illa. Vidare har studien kunnat visa nätverkets- och personlighetens betydelse för den personliga utvecklingen.

ABSTRACT

The purpose of our study was to describe how children can be affected by their parents alcohol abuse. We searched for answers to following questions: What consequences could it result in for the children to have one or both parents that abused alcohol? How did the children to alcohol abusers handle their experiences during their childhood? What signs can be seen and noticed in children to alcohol abusers?

The study is based on a qualitative method with interviews with five people who had parents who had abused alcohol. The interviews resulted in the following categories: Consequences of their childhood, strategies to handle their situation, how to notice these individuals as children and important factors that have helped the individuals during their childhood.

The study shows that the consequences of having a parent with alcohol abuse are many and various and also affects the adult life. Strategies have been developed to handle the experiences. It is difficult to find special symptoms which can be linked to children with alcohol addictive parents; however, there are signs that show children at risk. The study also shows that the network and the personality are important factors for the personal development.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	2
ABSTRACT	2
FÖRORD	5
1. BEGREPPSDEFINITIONER	6
2. INLEDNING OCH BAKGRUND	7
2.1 Problemformulering	8
2.2 Syfte och frågeställningar	8
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER SAMT LITTERATURGENOMGÅNG	9
3.1 Teorier	9
3.1.1 Systemteori	9
3.1.2 Kommunikationsteori	9
3.1.3 Rollteori	10
3.1.4 KASAM	10
3.2 Tidigare gjorda studier	10
3.2.1 Margaret R Cork (1989) – De glömda barnen	10
3.2.2 Ingrid Claezon (1996) – Mot alla odds	11
3.3 Annan litteratur	12
3.3.1 Uppväxten i en familj med alkoholmissbruk	12
3.3.2 Signaler och tecken hos barnet	13
3.3.3 Att hjälpa barn som växer upp med missbruk	13
3.3.4 Att hantera sin uppväxt	15
4. METOD OCH GENOMFÖRANDE	17
4.1 Metodologiska utgångspunkter	17
4.1.1 Kvalitativ metod	17
4.1.2 Inspirationskällor	17
4.2 Tillvägagångssätt	18
4.2.1 Informationssökning	18
4.2.2 Intervjupersoner och urval	18
4.2.3 Datainsamlingsinstrument	18
4.2.4 Datainsamling	19
4.2.5 Bearbetning och analys	19
4.2.6 Tillförlitlighet	20
4.2.7 Etiska aspekter	20
5. RESULTAT	22
5.1 Presentation av informanterna	22
5.2 Presentation av teman	22
5.2.1 Konsekvenser av uppväxten	22
5.2.1.1 Familjehemligheten	22
5.2.1.2 Medberoende	24
5.2.1.3 Bekräftelse	244
5.2.1.4 Vuxenansvar	25
5.2.1.5 Drivkraft – Prestationsångest	26
5.2.1.6 Barn av missbruket	26
5.2.2 Strategier för att bemästra sin situation	29
5.2.3 Hur barn till alkoholmissbrukare kan uppmärksammas	300
5.2.4 Viktiga faktorer som hjälpt individerna under uppväxten	311
6. ANALYS OCH SLUTSATSER	333
6.1 Metod- och resultatreflektion	333
6.2 Konsekvenser av uppväxten	333

6.3 Strategier för att bemästra sin situation	355
6.4 Hur barn till alkoholmissbrukare kan uppmärksammas	366
6.5 Viktiga faktorer som hjälpt individerna under uppväxten	366
7. KONKLUSION	388
Källförteckning	400
Bilaga 1: Intervjuguiden	422
Bilaga 2: Informationsbrev	433
Bilaga 3: Samtyckesbrev	444

FÖRORD

Denna uppsats har kommit till som en del av vår utbildning på det sociala omsorgsprogrammet med inriktning mot socialpedagogik, vid Karlstads universitet.

Att genomföra och färdigställa studien har inneburit en både lärorik men också en mödosam process.

Främst vill vi tacka de informanter som medverkat i de intervjuer som vår studie grundat sig på. Tack så hjärtligt – utan er hade vi inte kunnat genomföra vår studie!

För övrigt vill vi tacka vår handledare och alla andra som engagerat sig i vårt arbete och stöttat oss.

Till sist vill vi tacka varandra för ett riktigt bra samarbete!

Marie Andersson och Petra Puolakanaho
Juni, 2007

1. BEGREPPSDEFINITIONER

I detta avsnitt definieras viktiga begrepp som är återkommande i uppsatsen.

Missbruk: när bruket av berusningsmedel medför en negativ påverkan på de uppgifter och funktioner som finns i en familj men också på de känslomässiga banden mellan familjemedlemmarna (Hansen, 1995). När vi i studien använder begrepp som missbruksmiljö eller missbruksfamilj, syftar vi på de familjer där det förekommit missbruk av alkohol.

Medberoende: den som lever i en nära relation med en missbrukare och påverkas så starkt av det att det styr hela deras tillvaro. Det kan handla om att ljuga, täcka upp och försumma andra viktiga saker i tillvaron (Hellsten, 1998).

Barn som far illa: barn som riskerar att skadas i sin personliga utveckling när det utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller när den som vårdar barnet försummar att tillgodose barnets grundläggande behov (Bergstrand, 2006).

De glömda barnen: begrepp som myntades av Cork och som innefattar barn som inte uppmärksammas av de vuxna i sin familj och av sin omgivning (Cork, 1989).

Osedda barn: barn som påkallar uppmärksamhet via signaler, tecken och beteenden som samhället och de professionella inte uppmärksammar (Claezon, 1996).

Barn och ungdomar: använder vi som övergripande benämning för alla personer mellan 0 och 18 år.

2. INLEDNING OCH BAKGRUND

Det här avsnittet inleds med en inledning, bakgrund och problemformulering till vårt valda ämne. Avsnittet avslutas med syfte och frågeställningar.

Före 1970 rådde en allmän uppfattning om att alkoholismen inte påverkar familjens liv och att den endast fanns i vissa samhällsklasser. Detta resulterade i att barnen inte uppmärksammades i familjer där det förekom alkoholmissbruk. Sedan dess har ett annat perspektiv vuxit fram i samhället. Det fokus som tidigare låg på missbrukaren har flyttats till hela familjen, vilket inkluderar missbrukarens partner men också missbrukarens barn. Forskare och professionella har börjat uppmärksamma barnen till missbrukarna och insett omfattningen av deras behov av stöd och hjälp. I dag handlar missbruk inte längre om vilken samhällsklass man befinner sig i utan missbruket finns i alla samhällsklasser och i de flesta kulturer (Cork, 1989 samt Hansen, 1995).

Det största missbruksproblemet idag i Sverige är alkohol enligt Hansen (1995), även om debatten i media senaste tiden handlat om mat- sex-, spel-, tablett- och narkotika missbruk.

Enligt Alkoholpolitiska kommissionen delbetänkande (SOU, 1994:29) dricker uppskattningsvis 300 000 svenskar så mycket att de får allvarliga medicinska eller sociala skador. På alkoholkommitténs hemsida framgår att alkoholkonsumtionen har ökat sedan 1995 i Sverige med 30 procent. Enligt beräkningar lever 150 000-200 000 barn och ungdomar i Sverige med en vuxen som har alkoholproblem (www.alkoholkommitten.se). Så det är ingen liten grupp barn som lever med en vuxen som har alkoholproblem menar Hansen (1995).

Regeringen har uppmärksammat problemet med alkoholmissbruk och nyligen beslutat om ett utökat ekonomiskt stöd till alkohol och drogförebyggande insatser. Detta innebär att kommunerna kommer att få möjlighet att söka ekonomiskt stöd för att bland annat skapa resurser för att hjälpa barn som växer upp i en missbruksfamilj (www.regeringen.se).

Bengtsson och Gavelin (2004) menar att alkohol har använts framförallt i den västerländska kulturen sedan långt tillbaka i tiden. Att den är kulturellt befäst i Sverige. Det finns informella regler om vad man dricker, när man dricker och hur man dricker.

Enligt ovanstående författare har vi ett dubbelt förhållande till alkohol. Samtidigt som den lyfter fram positiva egenskaper i oss och vi säger oss bli oss själva när vi dricker, används den också som en ursäkt då vi inte betar oss som vi ska. Denna ”dubbelhet” finns även i effekten av alkohol, i små doser kan den ge positiva effekter såsom upplevelser av smärtlindring, ångestdämpning etc. Vid större doser och vid ett mer långvarigt bruk uteblir de positiva effekterna och blir istället negativa och direkt skadliga både fysiskt, psykiskt och socialt. Istället för att dämpa ångest kan alkohol då skapa ångest (Bengtsson och Gavelin, 2004).

Hansen (1995) skriver om att gränsen mellan att dricka för den sociala trevnaden och när drickandet tenderar i missbruk med negativa konsekvenser för individen och hans omgivning är hårfin. Var den här gränsen går avgörs av missbrukaren själv och dennes närmaste omgivning. Det innebär flera svårigheter med att försöka synliggöra alkoholmissbruket på grund av det dubbla förhållande vi har till alkoholen. Att fråga människor om deras alkoholvanor upplevs av de flesta som kränkande och stötande, för det handlar om bland det mest privata hos en individ. Detta har att göra med att alkoholmissbruk till stor del handlar om

att tappa kontrollen över sitt liv – vilket är förknippat med stor skam. De fördomar som finns i samhället om missbrukare spär således på skammen och tabut.

Det tycks pågå en diskurs i samhället om de glömda, osedda barnen till missbrukarna. Barnen måste synliggöras och fångas upp, då de riskerar att fara illa utan stöd och hjälp av samhället. Erfarenheterna och upplevelserna som individen bär med sig från barndomen och även upp i vuxen ålder behöver bearbetas.

Claezon (1996) skriver att missbrukarnas barn ofta känner sig kränkta, dels av sina föräldrar men också av samhället som inte uppmärksammat dem. Enligt Bengtsson och Gavelin (2004) upplever barnen ofta så mycket skuld och skam över föräldrarnas missbruk att de försöker dölja problemen.

Det tycks vara så att synen på alkohol och de fördomar som finns i samhället om missbrukare ökar risken för att barnen och övriga familjemedlemmar försöker dölja problemen hos den missbrukande föräldern. Detta kan vara en bidragande orsak till att missbruksproblematik inom familjer är svår att uppmärksamma.

2.1 Problemformulering

Diskursen om att barn till missbrukare är osedda och glömda i samhället har delvis lett till att vi valt detta ämne för vår studie, vi har också egna erfarenheter om ämnet vilket bidragit till ett ökat intresse. Vi har valt att inrikta oss på barn till alkoholmissbrukare, då det är den största gruppen missbruksbarn i det svenska samhället. Som blivande socialpedagoger finner vi därför ett intresse - rent yrkesmässigt, i att få en fördjupad kunskap om barnen till alkoholmissbrukare.

2.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att beskriva hur barn till alkoholmissbrukare kan påverkas av föräldrarnas/föräldrarnas missbruk. Därför söker vi svar på följande frågeställningar:

- 1) Vilka konsekvenser kan det ge för barn under uppväxten och även i vuxen ålder att ha en missbrukande förälder/föräldrar?
- 2) Hur har dessa barn hanterat sina upplevelser under uppväxten?
- 3) Vilka tecken skulle kunna uppmärksammas hos dessa barn?

3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER SAMT LITTERATURGENOMGÅNG

I följande kapitel redovisas fragment av teorier och annan litteratur som är av vikt för studiens syfte och avgränsningar.

3.1 Teorier

3.1.1 Systemteori

Systemteorin formulerades av Ludwig von Bertalanffy redan på 1940-talet, men har sedan dess utvecklats vad det gäller tillämpning på sociala strukturer. Systemteori utgår från ett antal grundantaganden. Ett system är uppbyggd av delar så kallade entiteter, som skapar en helhet. Helheten är mer än summan av delarna. System förekommer på olika nivåer, dels mellan individer som i en familj och dels mellan individer och dess omgivning. Förhållandet mellan delarna kan beskrivas i form av relationer – relationen mellan delarna påverkar varandra men också hela systemet. Ett system kan vara öppet eller slutet. Det öppna systemet har utbyte med omgivningen, det slutna systemet har det inte. Alla biologiska och sociala system är öppna varför man använder sig av begrepp som relativt öppet och relativt slutet. System är dynamiska vilket innebär att det pågår en ständig interaktion inom systemet. De har också en ständig strävan efter jämvikt, vilket innebär att när systemet utsätts för störningar försöker det återupprätta balansen (Bernler och Johnsson, 1993 samt Evenshaug och Hallen, 2001).

3.1.2 Kommunikationsteori

Kommunikationsteorin grundar sig på en långvarig forskningstradition och den kan ses som en del av systemteorin (Bernler och Johnsson, 1993 samt Payne, 2002).

Kommunikation pågår ständigt. Oavsett om man är aktiv eller inaktiv sänds budskap. Dessa budskap påverkar andra människor som i sin tur svarar an eller reagerar på något sätt. Kommunikationen kan vara verbal och ickeverbal, det vill säga vi kan kommunicera genom ord men också genom kroppsspråk, blickar, symboler och minspel. Kommunikationsteori handlar främst om kontrollen i sociala relationer, kommunikationen bestämmer relationen mellan människor (Bernler och Johnsson, 1993 samt Payne, 2002).

Merparten av all kommunikation bildar mönster. Människor vänjer sig vid balanserade och förutsägbara sätt att kommunicera med de personer de träffar i vardagen, något som utgör grunden för relationer till andra. Det är därför viktigt att bedöma all kommunikation utifrån sin kontext. Kommunikationen i små sociala system som grupper och familjer och deras kommunikationsmönster fastställer vilka handlingsregler som finns i gruppen – familjen. Människor tar ofta med sig handlingsregler som de lärt sig i andra relationer, på så sätt kan tidigare relationer påverka nuvarande (Payne, 2002).

3.1.3 Rollteori

Rollteorin rör människors samspel med andra och hur deras förväntningar och tolkningar föranleder dem att reagera på ett specifikt sätt. Roller kan vara tillskrivna eller förvärvade. Tillskrivna roller är de som vi inte kan påverka såsom vilket kön vi föds till, och den hudfärg vi föds med. Förvärvade roller relaterar till något som vi själva har valt eller gjort, till exempel det yrke vi väljer (Angelöw och Jonsson, 2000 samt Payne, 2002).

Människor innehar olika positioner i olika sociala strukturer. Varje position är förknippad med en roll och med roller följer förväntningar eller beteenden, som grundas historiskt, socialt och kulturellt. Att bryta mot rollförväntningar kan innebära olika konsekvenser för individen. De sociala rollerna är inte på förhand förutbestämda utan de förändras och utvecklas i ett ständigt samspel mellan individer, grupper och olika samhällsliga förhållanden. Roller formar vår identitet i andras ögon genom att andra reagerar på oss utifrån deras uppfattning av våra roller. Detta påverkar vår egen bild av oss själva (Payne, 2002).

3.1.4 KASAM

I ”Hälsans mysterium” (1991) skriver Antonowsky om de studier som är grunden till den salutogenetiska modellen som innebär att fokus läggs på det friska och de styrkor som människor besitter. Modellen innehåller teorin om KASAM (Känsla Av SAMmanhang) som består av komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Begriplighet syftar till individens förmåga att förstå och strukturera sig själv i ett sammanhang. Hanterbarhet syftar till de resurser som krävs för att individen ska kunna möta de krav som ställs av det sammanhang individen befinner sig i. Meningsfullhet handlar om individens engagemang och motivation som gör att individen handlar som den gör och känner att livet har en innebörd.

Antonowsky har gjort flertalet studier och sett att individer som upplevt svåra trauman har klarat sig bra genom att de kunnat begripa, hantera och se en mening med sin tillvaro – att de fått en känsla av sammanhang.

Antonowskys teori är något som inte har direkt anknytning till vårt område men vi anser att den är relevant för vårt sätt att förstå hur man som individ kan hantera svåra upplevelser.

3.2 Tidigare gjorda studier

3.2.1 Margaret R Cork (1989) – De glömda barnen

Margaret Cork är kanadensiska och pionjär inom området. Redan i början på 1970-talet gjorde hon sin studie av barn i familjer med alkoholmissbruk. Hon var vid tidpunkten för studien socialarbetare och chef för rådgivningsbyrå för ungdom vid forsknings-, undervisnings- och behandlingsinstitutionen Addiction Research Foundation i Toronto, Kanada.

Cork beskriver i sin studie hur barn till alkoholmissbrukande föräldrar påverkas på ett negativt sätt och hon myntade också begreppet ”de glömda barnen”. De var glömda av sina föräldrar men också av samhället.

Resultat av studien baserades på intervjuer med 115 barn i ålder 10-15 år, vilkas ena eller båda föräldrar var alkoholister.

Corks studie visar att dessa barn var otrygga och osäkra. Barnens största problem handlar om opålitligheten och ombytligheten hos båda föräldrarna. Familjens struktur var oklar, förvrängd eller existerade inte överhuvudtaget. De hade svårt att lita på vuxna, hade dålig självbild och de var ganska ensamma. De saknade djupare vänskapsrelationer och få var engagerade i föreningsliv eller idrott. Det hon också uppmärksammade var att dessa barn hade svårt att ha roligt och tillåtas vara barn, de blev vuxna tidigt och de fick ta ett vuxenansvar.

Studien visar också att desto mer föräldrarna misslyckades med att ge barnen emotionellt stöd, desto större blev omfattningen av störningarna på barnens emotionella utveckling. Barnens situation ledde till att de kände känslor av skuld och skam, vilket också påverkade barnens utveckling negativt.

Anmärkningsvärt är att Cork använde sig av en helhetssyn, ett systemteoretiskt perspektiv - vilket var banbrytande på den tid då studien genomfördes. Helhetssyn och det systemteoretiska tänkandet är något som är aktuellt även idag.

3.2.2 Ingrid Claezon (1996) – Mot alla odds

Ingrid Claezon är fil.dr i socialt arbete och lektor på Institutionen för social omsorg vid Vårdhögskolan i Malmö. Hon är en av de få som vi sett gjort studier inom vårt område i Sverige.

Claezons studie baseras på intervjuer av 18 barn till narkotikamissbrukare, födda mellan 1950-1975. I studien ingick också intervjuer med föräldrar till två av barnen. Studiens syfte var att se hur man trots svåra betingelser, kan lyckas i livet – mot alla odds.

Studien visar att barnen till narkotikamissbrukarna saknade en grundtrygghet samt en brist på positiva utvecklingsmöjligheter och förebilder. Föräldrarnas missbruk ökade risken för att barnen skulle utveckla sociala, psykiska och somatiska problem. Claezon kom fram till tre viktiga faktorer som påverkade barnens förmåga att klara av barndomens svårigheter:

1) barnens egen förmåga och egenskaper 2) föräldrarnas/föräldragestaltens förmåga att ge barnet grundläggande trygghet samt 3) omgivningen. I sin studie utgår Claezon ifrån tidigare definierade begrepp såsom coping, hardiness, resilience och KASAM. Dessa har gett henne en teoretisk tankeram för att förstå hur barn kan mobilisera sina resurser trots att de haft sämsta tänkbara levnadsvillkor.

Vår studie fokuserar inte på narkotikamissbruk, men vi har ändå valt att ta med denna studie då den är gjord i Sverige. Vidare menar vi att områdena alkohol- och narkotikamissbruk inte nämnvärt skiljer sig åt när det gäller att beskriva hur individer påverkas av föräldrarnas missbruk.

3.3 Annan litteratur

3.3.1 Uppväxten i en familj med alkoholmissbruk

Black (2002) skriver att barn behöver struktur, kontinuitet och tillförlitlighet, vilket saknas i en familj med missbruk. Familjen präglas istället av inkonsekvens och oförutsägbarhet. De övriga i familjen som lever tillsammans med missbrukaren försöker agera och reagera på det sätt som gör deras liv mindre smärtsamt och mindre komplicerat. De övriga familjemedlemmarnas liv styrs av den missbrukande föräldern, vilket innebär att de får ignorera och trycka undan egna behov och känslor - det handlar om att leva i medberoende.

Hansen (1995) skriver att barnen i den här typen av familjer inte bara påverkas av den missbrukande föräldern utan även av den icke missbrukande föräldern. Denna icke missbrukande förälder är ofta koncentrerad på partnerns missbruk vilket gör att ansvaret för sig själv och barnen försakas. Detta kan leda till att barnen tar på sig ansvaret istället. Vidare skriver Bengtsson och Gavelin (2004) om att barnen ofta tar på sig ansvaret för föräldrarnas missbruk – att gömma spritflaskor och försöka vara till lags, men även ansvaret för hemmet – att sköta städning, matlagning och omsorgen för sina småsyskon. Barnen kan även känna ansvar för att lösa familjens problem, att medla vid konflikter och kontrollera att inget händer, vilket kan leda till att de stannar hemma och blir därmed ensamma och isolerade.

Hansen (1995) menar att barnen i en missbruksfamilj ofta skäms för att föräldrarna bryter mot sociala normer och barnen upplever sig och sin familj som annorlunda. I vårt samhälle finns fördomar mot människor som har missbruksproblem och det är inget man talar öppet om, varken inom familjen eller utanför. Barnen vågar inte tala öppet om det på grund av rädsla för att familjen ska splittras men också av skam. Detta kan leda till att de undviker att ta hem kamrater, att ha nära förhållanden då det gör det svårare att bevara familjens hemlighet. Avståndstagande kan medföra att de går miste om viktiga erfarenheter och bekräftelse från andra människor. Hela situationen gör också att barnen ständigt plågas av en inre konflikt då de tvingas att skydda sig själv och familjen mot skam genom tystnad, isolering och lögn - fast att de vet att det innerst inne är fel.

Black (2002) skriver vidare om att familjen skapar egna outtalade regler och lagar för att skydda familjehemligheten. De tre viktigaste reglerna är:

1. *Tala inte (Don't talk)*: Denna regel hindrar barnet från att berätta om familjsituationen för andra för att de tror att de förråder sin familj och de är rädda för att det ska medföra konsekvenser.

2. *Lita inte på någon (Don't trust)*: Denna skapas genom att barnets omgivning är så osäker och otrygg och består av dubbla budskap att de lär sig att de inte kan lita på andra människor och sin omgivning.

3. *Känn inte (Don't feel)*: Barnet trycker undan sina känslor för att orka med tillvaron.

Att leva i en ständigt föränderlig miljö, med regler som går emot det allra innersta hos barnen, kan skapa en osäkerhet och ett ständigt sökande efter att förstå sin tillvaro och de förväntningar som gäller menar Hansen (1995) samt Lindstein (1995). Många gånger är det förändringen som sker med den missbrukande föräldern som upplevs som det mest skrämmande för barnen under uppväxten. Förändringarna är ofta snabba och skiftande.

Föräldrar som annars upplevs som snälla, varma och uppmärksamma kan bli obehagliga, våldsamma, egoistiska och ointresserade. Dessa förändringar kan innebära att barnen får svårigheter med att tolka och förstå sin omgivning och sina medmänniskor.

Brutna löften är också något som präglar uppväxten i en familj med missbruk skriver Woititz (2004). Att den missbrukande förälder lovar saker som aldrig infrias. Barnen lär sig då att sanningen inte är värd något samtidigt som barn rent generellt får lära sig att ärlighet är viktigt. Detta kan skapa inre konflikter och osäkerhet.

3.3.2 Signaler och tecken hos barnet

Hansen (1995) menar att den på många sätt problematiska uppväxten innebär en större risk att barnet utvecklar psykiska, fysiska, emotionella och sociala problem som även följer med upp i vuxen ålder. Man har sett samband mellan att växa upp med missbruk och psykosomatiska symtom, störningar i relationer, personlighetsstörningar, ångest, depressioner, ätstörningar och eget missbruk i olika former. Black (2002) skriver att man hos vuxna barn till missbrukare också kunnat identifiera en rädsla för konflikter, att bli övergiven, behov av kontroll, svårigheter med att lita på andra människor och att identifiera egna behov och känslor.

Utåt sett kan de vuxna barnen se ut som de klarat av sin svåra barndom men många bär på många obearbetade känslor och upplevelser med sig hela livet, något visar sig i deras beteende och i deras sociala kontakter (SOU, 1994:29).

Hansen (1995) anser att trots att man identifierat ovanstående samband går det inte att säga att barn till missbrukare är på ett speciellt sätt, det vill säga att göra dem till en enhetlig grupp. Det finns ingen symtomlista som gör att vissa symtom hos barnet hör ihop med föräldrarnas missbruk. Det kan lika gärna röra sig om annan bakomliggande problematik än missbruk. Vidare skriver ovannämnda författare att man dock har kunnat se en högre frekvens av olika problem bland barn och ungdomar vars föräldrar är missbrukare: skolproblem, koncentrationssvårigheter, motorisk oro, sömnproblem, dålig självbild, utagerande beteende, känslomässig labilitet, kriminalitet, svårigheter med vänner och social tillhörighet. Men även somatiska tecken som: magsmärtor, huvudvärk, trötthet, anspändhet i muskulatur, ofrivillig urin eller tarmtömning.

Enligt Hansen (1995) reagerar också barn olika på föräldrarnas missbruk rent beteendemässigt. Barnen kan bli kontaktsökande, klängiga och ständigt söka bekräftelse från vuxna. Barnen kan bli rigida vad det gäller rutiner och upprepningar. De kan också reagera med otrygghet eller oro på avvikelser från rutinerna. I nya situationer försäkrar de sig då om att de har kontroll över situationen innan de engagerar sig och kan därför verkas vara tillbakadragna, defensiva och iakttagande.

3.3.3 Att hjälpa barn som växer upp med missbruk

Hansen (1995) belyser svårigheterna med att upptäcka barn till missbrukare då symtom och tecken på att barn far illa överensstämmer med så många andra bakomliggande orsaker.

Bengtsson och Gavelin (2004) menar att man ofta talar *om* barn till missbrukare och deras familjer men sällan *med* dem, vilket kan ha många olika orsaker. Rädsla och vanmakt kan påverka att personer som kommer i kontakt med barn till missbrukare inte vågar prata med

barnen. Vidare kan det finnas en rädsla att få veta för mycket, för att prata med barnen om deras hemsituation då man utifrån vad barnet säger, kanske tvingas göra en anmälan till socialtjänsten och själv då riskerar att hamna i svårigheter. Det kan även vara smärtsamt att möta barnens och familjens förtvivlan och ångest men också bestörtande att mötas av total förnekelse.

Enligt Hansen (1995) är det viktigt att prata med barnen i missbruksfamiljer och bryta tabut kring situationen för att kunna synliggöra barnen. Framförallt är det nödvändigt att spräcka myten att den genomsnittlige missbrukaren är annorlunda än du och jag.

Black (2002) menar att barn oavsett ålder *kan* förstå missbruket – om man pratar och förklarar på ett sätt som de kan ta till sig. Att vuxna måste tala öppet och förmedla sunda meddelanden om missbruk. Barn som växer upp med missbruk behöver mer än information menar författarinnan, de behöver psykologisk-, känslomässig- och social intervention men även stöd och förståelse. Barnen måste få tillgång och rätten till sina känslor, som ofta tryckts undan när man växer upp i en familj med missbruk. Barnen måste känna att någon tar sig tid och uppmärksammar dem.

Lindstein (1995) menar att en viktig huvudstrategi då det gäller att hjälpa barn i alkoholistfamiljer är att barnen får en pålitlig vuxen att prata med. Det kan handla om en anhörig eller professionell. Barnen behöver en pålitlig vuxen som hjälper dem att ge dem det som de saknar från sina föräldrar – rent utvecklingsmässigt och inlärningsmässigt.

Bengtsson och Gavelin (2004) anser att trots svårigheter av den typ som nämns ovan, finns många sätt att identifiera barn till missbrukande föräldrar. Kunskap, utbildning och samverkan kan ses som viktiga verktyg för att kunna identifiera barn. Kunskap handlar om att känna till tecken och symtom på att barn far illa. Vidare menar Hansen (1995) att det också behövs kunskap om de samspelsmönster som utvecklas i familjer med missbruksproblem då en sådan kunskap ger de bästa förutsättningarna för att förstå problematiken. Bengtsson och Gavelin (2004) skriver också att handledning för personal som arbetar med barn kan vara viktigt för att personalen ska kunna få hjälp med den oro och smärta det kan innebära att möta barnen och deras familjer.

Vidare är det viktigt att veta att professionella har anmälningsplikt om misstanke uppkommer om att ett barn far illa - som medmänniska bör man anmäla. Detta står i Socialtjänstlagen (2001: 453) 14 kapitlet 1 §:

”Var och en som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd bör anmäla detta till nämnden. Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. Sådan anmälningsskyldighet gäller också dem som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och unga eller annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.”

Är man som professionell eller privatperson osäker på om en anmälan ska göras, finns möjlighet att rådgöra med en socialsekreterare utan att uppge familjens namn. Finns det risk för att socialtjänsten kan identifiera familjen, finns möjlighet att vända sig till länsstyrelsens socialkonsulenter för rådfrågning (Bengtsson och Gavelin, 2004).

3.3.4 Att hantera sin uppväxt

Hansen (1995) menar att barn anpassar sig på olika sätt till belastningar som de kan utsättas för under uppväxten i en familj med missbruksproblematik. De handlar och utvecklar olika överlevnadsstrategier för att hantera sin situation.

Bengtsson och Gavelin (2004) samt Black (2002) skriver om att det finns sunda överlevnadsstrategier som att vända sig till andra utanför familjen och skaffa stöd hos andra människor. Det finns även osunda överlevnadsstrategier. Exempel på sådana kan vara att utveckla egen beroendeproblematik, ett överdrivet kontrollbehov, att tuga och stöta bort andra människor, att överta vuxenansvaret i familjen.

Rolltagande beskrivs ofta som överlevnadsstrategier, enligt Bengtsson och Gavelin (2004). Barnen i missbruksfamiljen kan anta en roll för att upprätthålla balansen i familjen och för att hantera sin uppväxt. Lindstein (1995) menar att barnen antar roller för att dölja sina egna känslor för omgivningen.

Ovan nämnda författare samt IOGT NTO (www.iogt.se) belyser AA-rörelsens (Anonyma Alkoholister) ofta förekommande rollbeskrivningar av barn till missbrukare:

1. *Hjälten*: Axlar ansvaret när föräldrarna sviktar. Är duktig i skolan. Sätter andras behov före och har ofta en svag jag-bild.
2. *Clownen*: Försöker skratta och skoja bort problemen. Drar uppmärksamhet till sig för att dölja att det inte är bra hemma.
3. *Syndabocken (rebell)*: För att dra uppmärksamhet till sig tar de till våld. De provocerar och uppfattas som jobbiga. Ilskan bottnar i känslan av övergivenhet.
4. *Tapetblomman*: Försöker smälta in och gör inget väsen av sig. Är blyg och svår att få kontakt med.

Bengtsson och Gavelin (2004) anser dock att rollbeskrivningen ska användas med stor försiktighet och att det kan ses som direkt olämpligt att barn tilldelas roller. Då barn till missbrukare ofta lider av låg självkänsla faller de lätt offer för beteenden och egenskaper som tillskrivs dem, vilket kan medföra att de får svårt att göra sig fria från det som tillskrivs dem. Rollerna är inte specifika för barn i missbrukshem utan finns även hos barn som lever under pressade situationer i andra familjer. Författarna har märkt att många tonåringar och vuxna barn lätt identifierar sig med roller som nämns ovan.

Liknande roller beskriver Black (2002). Hon menar att barnen försöker hantera sin tillvaro i ett hem där missbruk förekommer genom att dölja sina känslor bakom ett konstgjort beteendemönster – genom rolltagande. Hon presenterar fyra roller som liknar de som Bengtsson och Gavelin (2004) beskriver, dock med skillnaden att hon redogör för hur dessa roller kan påverka och ges uttryck för i vuxen ålder:

- Ett barn som tar mycket ansvar kan ha svårt i vuxen ålder att slappna av och ha roligt. Vidare kan de individerna kännetecknas av att de är mycket organiserade men också ospontana och oflexibla med stort kontrollbehov.
- Ett barn som ständigt har anpassat sig undviker i vuxen ålder situationer där de måste ha kontroll, vilket kan leda till utveckling av osunda relationer. Dessa individer kan också ha svårt att fatta beslut och ta initiativ och följer andra utan att ifrågasätta.
- Ett barn som är vårdande och tröstande hamnar ofta inom vårdyrken som vuxna och är lyhörda, empatiska och sätter andras behov före sina egna. I förlängningen kan det leda till att de försummar sig själva.
- Ett barn som är utåtagerande kan tendera att handla instinktivt i vuxen ålder, har nära till sina känslor och kan ha svårt att hantera krav som ställs på dem vilket kan leda till sociala problem.

4. METOD OCH GENOMFÖRANDE

I detta avsnitt redovisas de metodologiska utgångspunkterna för studien. Därefter presenteras hur studien genomförts. Avsnittet avslutas med en diskussion om studiens tillförlitlighet samt vilka etiska aspekter som varit aktuella under arbetet med uppsatsen.

4.1 Metodologiska utgångspunkter

4.1.1 Kvalitativ metod

I denna studie ska vi beskriva vilka konsekvenser det kan ge för barn under uppväxten och även i vuxen ålder att ha en alkoholmissbrukande förälder/föräldrar. Vi vill vidare beskriva hur dessa barn hanterat sina upplevelser under uppväxten och vilka tecken som skulle kunna uppmärksammas hos dessa barn. Vi vill ta reda på människors erfarenheter och upplevelser samt få en djupare förståelse. Enligt Andersen (1998) samt Holme och Solvang (1997) är det vad kvalitativa studier syftar att göra. Vidare menar Holme och Solvang (1997) att fånga enskilda egenskaper och speciella livssituationer samt möjligheten att förstå sammanhang är den kvalitativa metodens styrka. Representativitet, förmågan att mäta det som ska mätas samt informationens pålitlighet är inte lika centrala inom den kvalitativa forskningen som i den kvantitativa. Att inte ha möjlighet att styrka metoden genom ovan nämnda kvaliteter kan anses vara metodens begränsning.

Vi anser att den kvalitativa metoden ger oss möjligheter att få svar på det som vi vill undersöka och är därmed den mest lämpliga metod för oss, trots de begränsningar som finns.

4.1.2 Inspirationskällor

I vår kvalitativa studie har vi inspirerats av den hermeneutiska traditionen och av grundad teori.

Enligt Andersen (1998) bygger tolkningen inom den hermeneutiska forskningsansatsen på att försöka förstå den enskildes livsvärld. Vidare skriver Starrin och Svensson (1994) att hermeneutiken betonar också vikten av förförståelse i studier och undersökningar, som kan bestå av både teoretiska kunskaper som egna erfarenheter. Dessa tidigare erfarenheter och kunskaper skapar en referensram som hjälper oss forskare med att tolka de fenomen som framträder. Vår förförståelse har påverkat valet av forskningsfrågor, metod, tolkningar liksom analys. Studien handlar om att beskriva individernas livsvärld. För att kunna få fram så empirinära material som möjligt måste vi vara medvetna om vår egen förförståelse och att vi bär den med oss under hela studieprocessen.

Grundad teori är en forskningstradition som är komplicerad att använda fullt ut och som används av många praktiker vilket har resulterat i många olika tolkningar av den. Grundad teori är en arbetsmetod som möjliggör att nya teorier utvecklas. Att arbeta enligt grundad teori innebär att datainsamling och analys sker parallellt. Datan styr studien vilket medför att det ständigt pågår en revideringsprocess av den kunskap som genereras skriver Guvå och Hylander (2003). Vi kan se att vi inspirerats av denna tradition, men vi har svårt att säga att vi arbetat utefter den. Under vårt arbete med uppsatsen har datainsamling och analys till viss del löpt parallellt.

4.2 Tillvägagångssätt

4.2.1 Informationssökning

Vi började vårt arbete med studien genom att söka på nätet. Vi sökte på nyckelorden: (vuxna) barn, missbruk, osedda barn och glömda barn. Vi sökte litteratur, artiklar, rapporter från databaser såsom: ERIC, LIBRIS samt universitetsbibliotekets databaser. Vi fann en hel del litteratur inom ämnet i form av självbiografier och annan mindre vetenskaplig litteratur. Vi upplevde att det var svårt att hitta artiklar och ny forskning, därför kontaktade vi en universitetsbibliotekarie som hjälpte oss med *hur* vi skulle söka. Vi hittade nya nyckelord som var användbara för vår sökning; children of alcoholics, parental alcoholism, resilience, children abuse/neglect samt att vi sökte på kända författarnamn inom området. Tyvärr resulterade inte detta i något nytt som var användbart. Vi fann en studie om självförtroende hos barn till alkoholister, men den fanns i USA och skulle kosta stora summor att få tillgänglig. Då den inte fanns att läsa som abstract så valde vi att inte bekosta inhämtningen av den. Vi letade också lämplig litteratur genom att läsa andra skrivna C-uppsatser i ämnet - både från internet och biblioteket. Härigenom fick vi hänvisning till två mindre nordiska studier som för oss inte var möjliga att få tag på. Däremot fann vi två studier som vi använder oss av i uppsatsen samt en hel del litteratur. Efter att vi läst den litteratur och de studier vi funnit började vi utforma en intervjuguide med våra intervjufrågor (Bilaga 1). Därefter tog vi kontakt med vårt personliga nätverk för att söka efter informanter till studien.

4.2.2 Intervjupersoner och urval

Vår undersökningsgrupp bestod av personer i åldern 30-42 år som haft en eller båda föräldrar som missbrukat alkohol. Vi tillämpade ett strategiskt urval, vi valde alltså de informanter som vi trodde kunde ge oss den information som vi var intresserade av. För att komma i kontakt med våra blivande informanter använde vi oss av vårt personliga nätverk. Två av informanterna kände vi väl innan intervjuerna genomfördes, de övriga kände vi endast till vid namn.

En första kontakt med eventuellt blivande informanter skedde via telefon och e-post. Då kontakten togs via telefon informerades de tänka informanterna muntligen kring vilka vi var (för de som inte kände till oss), syfte med studien, genomförande, sekretess och frivillighet samt vad studien skulle resultera i. Vid tillgång till e-post skickades också ett informationsbrev (Bilaga 2) ut med samma information som de tidigare fått muntligen via telefon.

4.2.3 Datainsamlingsinstrument

Intervjuerna var halvstrukturerade. Detta innebar att områden och tänkta frågor konstruerades innan, men under intervjun reviderades naturligtvis detta beroende på vilken information som framkom. Vi försökte vara lyhörda och uppmärksamma på våra informanternas känslolägen för att inte påfresta dem för mycket. Vi var också noga med att försöka att skapa en god stämning innan vi började intervjun. En ömsesidig respekt och tillit är en förutsättning för att kunna genomföra intervjuer av känslig karaktär enligt Andersen (1998). Intervjuerna bandades för att vi inte skulle gå miste om värdefull information.

4.2.4 Datainsamling

Informanterna valde själv tid och plats för intervjuerna som oftast ägde rum i deras hem. Genom att genomföra intervjuerna på en för informanterna vald plats ansåg vi att vi minskade den maktaspekt som ständigt finns närvarande mellan oss som forskare och informanterna – speciellt då vi var två intervjuare. Vi valde att vara två vid varje intervju på grund av olika orsaker. Dels tyckte vi att vi inte var tillräckligt vana intervjuare för att kunna genomföra intervjuerna var för sig. Dels kunde vi genom att vara två hjälpa varandra och ställa relevanta följdfrågor. Vi gjorde dock så att den ena hade det övergripande ansvaret över upplägg och struktur, den andra fanns med som en stöttning och ställde frågor då denne kände att det var något som behövde förtydligas eller något som hade glömts bort. Vi anser att detta är en kvalitetssäkring då riskerna för att gå miste om värdefull information minimeras. Detta ansåg vi vara särskilt viktigt då vi kände till en del av informanterna sen tidigare. Vi är mycket medvetna om att vi ökar maktaspekten och obalansen genom att vara två. Vi var därför mycket noga med att informera om detta redan från början – innan informanterna bestämde sig för att delta i studien. Vi upplevde dock inga problem med att vi var två.

Vid varje intervjutillfälle började vi med att återigen informera om studiens syfte, genomförande, sekretess och frivillighet samt vad studien skulle resultera i. Innan intervjun startades gav vi informanten möjlighet att ta del av informationen genom det brev som tidigare sänts ut via e-post. Informanten och vi undertecknade också ett samtyckesbrev där det stod vad vi hade för syfte med studien och vilka åtaganden vi gjort vad det gäller att säkerställa sekretessen under studien. Där stod också vilken information som informanterna fått samt vad deras deltagande innebar (Bilaga 3). Innan intervjun avslutades kontrollerade vi att informanterna hade våra kontaktuppgifter så att de kunde nå oss om de fick några funderingar kring studien och deras deltagande. Vi frågade också om det gick bra att vi kontaktade dem om det var så att vi behövde nå dem av någon anledning. Informanterna tillfrågades om de ville ha intervjun tillsänd till sig då den var transkriberad samt om de ville ha den färdiga uppsatsen sedan när den var klar.

Intervjuerna varierade mellan 50 minuter och 90 minuter. Samtliga bandades för att vi inte skulle gå miste om värdefull information och för att vi skulle kunna koncentrera oss fullt ut på själva samtalet. Den som inte hade huvudansvaret över intervjun, hade ansvaret för den tekniska utrustningen.

4.2.5 Bearbetning och analys

När vi samlat in det empiriska materialet påbörjades arbetet med att bearbeta och analysera materialet.

Varje intervju transkriberades ordagrant innan nästa intervju genomfördes. Detta anser vi ökade tillförlitligheten eftersom intervjun fanns färskt i minnet. Redan vid transkriberingen av intervjuerna skedde en bearbetning och analys i och med att vi gick igenom intervjuerna och diskuterade innehållet med varandra. Då alla intervjuer var klara började vi med att återigen läsa igenom dem och fundera kring om det fanns något som kunde urskiljas. Kunde vi hitta något gemensamt? Fanns det några olikheter? Vad var det för något som informanterna förmedlade till oss? I och med att vi båda varit närvarande vid intervjuerna har en form av bearbetning skett mellan intervjuerna också i form av funderingar och diskussioner. Genom att transkribera varje intervju innan vi genomfört nästa, har vi också fått en bra bild av den

information som kommit fram. Då vi hade läst igenom varje intervju några gånger började vi se att vissa teman var återkommande och vi började urskilja olika mönster. Vi tyckte att det var svårt till en början att se vilka teman som vi fått fram och vad de innehöll, så vi beslöt oss för att använda oss av ett lappsystem. Genom att skriva det tänkta temat på en lapp och använda den som överskrift, fyllde vi sedan på med det som vi tyckte varje tema kunde innehålla utifrån det vi fått fram från intervjuerna – det vill säga olika kvaliteter, till exempel självkänsla, skam, otrygghet. För att ytterligare tydliggöra, strukturera och få en överskådlig överblick färglade vi temana med olika färger. När vi kunde fastslå de teman vi skulle använda, började arbetet med att ta fram citat som kunde belysa de olika teman, dess innehåll och variationer. Framtagandet av citat gjordes genom att var och en läste igenom intervjuerna igen och funderade ut vad som var lämpligt att använda som citat.

Efter att resultatet var färdigt och nerskrivet påbörjades analysarbetet där vi relaterade vårt material till teorier, tidigare gjorda studier samt övrig litteratur.

4.2.6 Tillförlitlighet

Validitet är ett begrepp för att se om man har mätt det som ska mätas enligt Holme och Solvang (1997). Genom att tydligt redogjort för hur vi gått till väga samt bifogat intervjuguiden, har läsaren möjlighet att kontrollera vårt tillvägagångssätt. Vi anser att validiteten i vår studie är god då vi har lagt stor vikt vid utformningen av intervjufrågor och resultatet har också visat att vi fått svar på de frågor som vi avsett. Vidare skriver Silverman (2006) att för att ytterligare stärka validiteten i kvalitativ forskning, kan forskaren låta informanterna kontrollera sitt intervjumaterial. Vi har erbjudit informanterna att ta del av sin intervju för att kunna se att det vi har skrivit överensstämmer med deras egen uppfattning av vad som sagts.

Reliabiliteten anger hur bra eller säkert vi mäter det som vi faktiskt mäter – oavsett vad vi avser mäta samt hur mycket mätmetoden påverkas av tillfälligheter (Andersen, 1998). Vidare skriver också Holme och Solvang (1997) att hög reliabilitet innebär att oberoende mätningar kan genomföras med liknande resultat. Att få en god reliabilitet i en kvalitativ studie anser vi vara svårt. Studien påverkas i hög grad av oss som intervjuare då alla människor är unika och har sitt eget sätt. Detta resulterar i att studien inte kan genomföras av någon annan med samma resultat därmed anser vi att reliabiliteten inte är särskilt god.

Generaliserbarhet innebär att utifrån undersökt urvalsgrupp kunna uttala sig om en större grupp än vad som studerats enligt Andersen (1998) samt Holme och Solvang (1997). Vi anser att det inte är möjligt att generalisera i kvalitativ forskning. Vi kan endast uttala oss om de individer som vi undersökt.

4.2.7 Etiska aspekter

Enligt forskningsetiska principer skall forskning uppfylla fyra grundläggande krav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. *Informationskravet* innebär att deltagarna som ingår i studien skall informeras om studiens syfte, att den egna medverkan är frivillig samt möjligheten att kunna avbryta sitt deltagande om man själv önskar. *Samtyckeskravet* innebär att deltagarna skall ha givit samtycke till deltagandet. *Konfidentialitetskravet* innebär att alla uppgifter som rör studien och deltagarna skall hanteras varsamt. *Nyttjandekravet* innebär att uppgifterna som framkommer i studien endast får användas för forskningsändamål (www.vr.se).

Informationskravet har vi uppfyllt anser vi genom att informanterna har fått ta del av information rörande studien, både muntligt och skriftligt. Vi fick ett skriftligt samtycke av samtliga som deltog i vår studie, vilket vi anser uppfyller kravet för samtycke.

Konfidentialitetskravet tycker vi har uppfyllts genom att vi hanterat alla uppgifter med största varsamhet och vi har lagt stor vikt vid avidentifiering av materialet. Vi har informerat och försäkrat våra informanter att materialet inte används till andra ändamål än vår studie vilket vi anser uppfyller nyttjandekravet.

Den etiska aspekterna är viktiga – särskilt i vårt fall då undersökningen berör känsliga upplevelser hos de individer som ingår i studien. Innan vi började arbetet med uppsatsen lämnade vi in en etikprövning till handledaren, där vi noggrant fick redogöra för de etiska aspekterna av studien. En god intervjuetik innebär för oss att informanterna ska få information om studiens syfte, hur den ska genomföras och hur vi hanterar det material som vi får in, det vill säga konfidentialiteten. Vi som forskare har skyldighet att handskas med materialet på ett korrekt sätt för att upprätthålla konfidentialiteten och de etiska aspekterna i vår studie.

Då det i vårt fall inte är etisk försvarbart att intervjua barn hade vi bestämt att våra informanter bör vara omkring 30-45 år. Myndighetsåldern är 18 år, men genom att välja personer som är äldre tror vi att möjligheterna ökat för att de ska ha bearbetat sin uppväxt och därför kan återberätta sina upplevelser samt hantera de eventuella känslor som uppkommer. Detta kan också resultera i att informationen till viss del tas ur minnet och att tiden som förflutit kan ha påverkat den vilket vi är medvetna om.

För att informanterna skall känna sig trygga, måste vi som forskare ha klargjort för oss själva och för informanterna studiens syfte och genomförande men också de etiska aspekterna. Det vi kan göra för att bidra till en öppen atmosfär är att försöka vara lyhörda för vilka signaler informanterna sänder ut och ta hänsyn till det, till exempel ta en paus under intervjun och att inte pressa fram information. Naturligtvis finns vi där som medmänniskor - men inte som professionell hjälp. Genom att genomföra studien på ett korrekt sätt ur etisk synpunkt, minskar vi riskerna för negativ påverkan som kan uppkomma i samband med deltagande i studien.

Då vi kände två personer innan har vi reflekterat över hur detta faktum kan ha påverkat deras deltagande och studiens resultat. Kan det ha gjort att de inte vågat tacka nej till att delta eller har det rentav gjort att de vågat öppna sig då de kände oss? Vår uppfattning är att de inte skulle ha tackat ja till att delta i studien om de inte ville. Vi tror däremot att vi fått fram mer information tack vare att de kände oss, att de vågade öppna sig mer på grund av detta. Då detta är ett mycket personligt område av deras liv som vi berört så tror vi att det har varit mer positivt än negativt att vi kände dem innan.

5. RESULTAT

Följande avsnitt börjar med en kort presentation av intervjupersonerna. Därefter följer en presentation av de teman och underteman som vi fått fram av vårt intervju material. Sedan redogörs varje tema för sig och belyses med citat för att säkerställa validiteten i vår studie. Varje kategori avslutas med en sammanfattning.

5.1 Presentation av informanterna

Kvinna i 30 års åldern, har sambo och två barn och bor på landsbygden. Ursprungsfamiljen bestod av mamma, pappa och ett äldre syskon. Pappan var alkoholmissbrukare.

Kvinna i 30 års åldern. Hon bor på en liten ort tillsammans med sambo och två barn. Ursprungsfamiljen bestod av mamma, pappa och äldre syster. Pappan var alkoholmissbrukare – liksom mamman som emellertid är nykter idag.

Kvinna i 40 års åldern. Hon är ensamstående och har två barn och bor på en mindre ort. Ursprungsfamiljen bestod av mamma och pappa. Pappan var alkoholmissbrukare, men kvinnan har också annan erfarenhet av missbruk.

Kvinna i 30 års åldern, bor på landsbygden tillsammans med sambo och tre barn. Ursprungsfamiljen bestod av mamma och pappa. Mamman var och är alkohol och narkotika missbrukare.

Kvinna i 30 års åldern. Ensamstående med delad vårdnad om sitt barn. Hon bor strax utanför en mindre ort. Ursprungsfamiljen bestod av mamma, pappa och ett äldre syskon. Hennes mamma missbrukade och missbrukar fortfarande alkohol.

5.2 Presentation av teman

5.2.1 Tema 1: Konsekvenser av uppväxten

I det empiriska materialet visade det sig att konsekvenserna för intervjupersonerna varit många. Det har framkommit både negativa och positiva konsekvenser. Detta tema är det största och innehåller därmed flera underteman samt ett motsatspar.

5.2.1.1 Familjehemligheten

Att ha en alkoholmissbrukande förälder innebär att leva med en familjehemlighet. Det handlar om att dölja missbruket. Följande citat visar hur den missbrukande föräldern inför ett möte med myndigheter sopar undan spåren i hemmet för att dölja sanningen:

”Hej, jag kommer på fredag, klockan två (myndighetsperson)... vilket gjorde att vi var hela och rena och mamma hade bakat bullar och vi satt i soffan... han (myndighetspersonen) kom aldrig oanmäld”

”När nån väl ringde så blev de halabaloa men innan det blev besök så städade morsan /.../ så lades den utredningen ner och så höll det på... Jag vet de gångerna grannarna ringde... de hade man kontakt med och gick till när det var för stökigt och man inte kunde sova.”

Att dölja familjehemligheten är något som även barnen deltar aktivt i:

”Socialen dom var ju ett hot! Jag visste varför han (socialarbetaren) satt där, mamma behövde inte ens säga: skärp er! Säg ingenting! För det skulle vi inte gjort ändå. Det var aldrig någon som sa: var tyst och håll det här hemligt! Inte en gång under hela min uppväxt har nån liksom sagt dom orden. Det var ju självklart. /.../ Det var ju liv eller död.”

Barnets starka känsla av lojalitet gentemot den missbrukande föräldern samt den inre konflikt som ständigt pågår hos barnet belyses med följande citat:

”Ja, grannarna försökte hjälpa oss, men det blev så fel. Vi skyddade ju mamma hela tiden. Som mamma kan man ju bete sig hur som helst och barnen älskar en ändå. Vi hade alltid en ursäkt, samtidigt som vi visste att det var så fel.”

Att dölja familjehemligheten för barnet resulterar oftast i en känsla av skuld och skam:

”Mamma var på behandlingshem och jag skulle hälsa på, men hon ringde senare och avbokade... Hon menade att jag kunde ju inte komma dit och vara med på möte och tala om hur det egentligen låg till... så det lät jag bli fast jag egentligen verkligen hade laddat för att prata ut om hur det var hemma... och hur vi faktiskt hade det... men hon vände det ju till att det skulle vara mitt fel och att jag inte kunde göra så mot henne... så när de ringde från hemmet och undrade om jag skulle komma, fick jag ju säga att jag inte kunde.”

Skulden och skammen förstärks ytterligare då barn märker att ens förälder har tappat kontrollen över sitt missbruk och även släpplar rollen som förälder och rollen som vuxen:

”Det var en dagisfröken som sa till mig att jag skulle gå hem och tvätta håret och jag var väl allmänt skitig en period när hon (mamman) kanske inte skötte sig.”

”Eller när mamma hade klippt en fel så att man var felklippt och man fick gå till dagis i en mössa på sommaren.”

Att som barn inte veta vad som möter en i dörren när man kommer hem leder till stor otrygghet och osäkerhet i tillvaron:

”Det var inte att mamma mötte en i dörren när man kom hem och frågade hur dagen varit utan jaha, här sitter de fulla och dricker...”

”Det var ju mycket fylla och man vågade inte ta hem kompisar. /.../ Det som var droppen var att det alltid var olika karlar hemma och att de alltid var fulla.”

Eller att inte våga tro på det sagda ordet. Kommande citat visar att det ofta inte blev som det var uppgjort från början på grund av föräldrarnas missbruk:

”Det var väl en ständig besvikelse att vara ständigt optimistisk, att ha förhoppningar om att han (pappa) ska bli nykter en dag.”

”När jag var hos mamma så var jag (ändå) mest hos mormor /.../ för ibland drack hon ju (mamma).”

”Pappa lovade mig precis allting /.../ han skulle muta mig /.../ jag skulle få det ena med det andra /.../ och så gick jag och sa det till mina kompisar och så gick det några veckor och de frågade om jag hade fått (saken jag blev lovad) än, men nej pappa säger att den ska komma snart...”

Lojaliteten gentemot familjen är så stark, då barnet egentligen vill berätta om sin svåra situation låter denne istället bli:

”Vad skulle jag göra? Gått till kuratorn? /.../ Jag tittade alltid ut vart kuratorn satt /.../ att jag kanske egentligen borde gå dit /.../ men jag gjorde ju det inte /.../ skulle jag gå in där och förstöra för alla andra? Vad skulle hända då? Vad skulle syrran säga? /.../ Då skulle det ju inte finnas nån väg tillbaka sen. /.../ Så jag var väl skiträdd tror jag.”

Att inte våga ta hem kamrater, knyta kontakter eller öppna sig för andra människor resulterar i ensamhet och isolering:

”Känslomässigt har jag varit väldigt ensam...”

”Jag var väldigt ensam... var väldigt tyst och tillbakadragen... hade mycket fantasikompisar, fantasitanter, fantasifarbröder”

”Jag tror att det var den här smärtan och ensamheten som utlöste mina ätstörningar... det var ett sätt att... jag ville att någon skulle se mig”

”Nej, någon kontakt så hade jag ingen, det gick ju inte heller att ha, det passade inte in, det skulle mest vara besvärligt och ha folk utifrån som skulle komma”

5.2.1.2 Medberoende

Att leva i en familj med missbruk handlar också om att leva i medberoende. Hela familjen fokuserar bara på missbruket och den missbrukande föräldern:

”Mamma var ju väldigt medberoende och försökte lyfta fram en familj utåt sett som inte alls var som den som fanns innanför de här fyra väggarna. Det var en förljugen, förvriden barndom.”

”Han (pappa) fick bo hos oss när han hade supit bort lägenheten /.../ vi avgiftade honom hemma i huset.”

”Det var ingen som visste någonting för mamma städade ju frenetiskt för att hon skulle städa bort... det fanns aldrig flaskor eller så hos oss...”

”Mamma fanns till på det sätt som hon orkade finnas till. Hon såg till att jag hade mat, kläder, ett hem /.../ sen orkade hon aldrig gå in på djupet på en annan.”

5.2.1.3 Bekräftelse

Grunden för att utveckla sin personlighet är att bli bekräftad som person. Vi har sett att när man har en förälder som har missbruksproblematik så saknar man ofta detta. Att den missbrukande föräldern och den medberoende föräldern är så fokuserad på problemen att man inte förmår ge detta till sina barn. Följande citat visar på hur viktigt det är att få bekräftelse:

”Jag ville gärna visa honom... det vill ju alla barn, visa sina föräldrar, vill göra dem stolta och höra att de älskar en och så här... och när han var nykter så gjorde han ju det. Men när han var full så talade han bara om att man var knäpp... man var en hora... det ena med det andra.”

”Jag tog alltid hem saker (som jag gjort i skolan) för att mamma skulle bli glad, sen så var nog inte mamma bra på att bekräfta för det är hon inte än idag.”

Det är viktigt att bli sedd och bekräftad för den man är som barn, utan det kan vuxenlivet påverkas negativt, vilket följande citat så tydligt visar:

”Jag har känt mig övergiven, varit livrädd och bli lämnad, för att lämnas, rädd för ensamhet, stort bekräftelsebehov, behagabehov, överbeskyddarbehov...”

5.2.1.4 Vuxenansvar

Något som varit väldigt centralt i alla berättelser är vuxenansvaret - det ansvar som har gjort att barnen har tagit ett större ansvar än vad som är passande för deras biologiska ålder. Det som de har sagt är bland annat:

”Ja det blir ju så att man blir mamma åt sin egen mamma. Du vill ju inte att något ska hända henne... Även om jag var liten... Jag ville ju finnas där för henne, det är så sjukt.”

”Jag ville ju inte gå hemifrån, alltså jag mådde dåligt varje dag när jag skulle gå hemifrån eftersom jag inte visste hur jag skulle kunna kontrollera mamma.”

”Jag tyckte det var obehagligt för att det var ju väldigt mycket drickande (hos pappa) /.../ jag kände ansvaret och tog hand om min lillasyster /.../ jag kunde inte låta bli att åka dit för att jag måste åka dit och ta hand om henne... vi fick rymma till grannar och såna saker när det spårade ur.”

Att ta det vuxna ansvaret kan innebära att barnet skyddar den icke missbrukande föräldern att utsättas för våld av den missbrukande föräldern:

”Jag mådde hemskt dåligt för att hon (mamma) var ledsen. Jag försvarade henne in i det minsta. Jag tog hellre stryk av pappa än att mamma skulle få det. /.../ Så satt morsan och jag där och kramade varann ett tag och så torkade mamma tårarna och så tackade hon mig för hjälpen och jag gick till tv:n och hon fortsatte föna håret. Det var liksom så... till slut blir det ju vardag.”

Vuxenansvaret innebär också att man sätter andra familjemedlemmars behov före sina egna:

”Jag blev vuxen vid 12 års ålder i och med det ansvaret jag fick ta för min lillasyster... Det ansvaret har varit positivt... Jag lärde mig ju att ta ansvar och det är något som jag kan se att jag gör i mitt liv än idag... Jag har blivit en ansvarsfull person...”

”Men det som var jobbigast... va att se mamma... Hennes tyngd, hennes sorg i det här och att man fick trösta henne och ta hand om henne...”

5.2.1.5 Drivkraft – Prestationsångest

Detta är ett motsatspar som kommit fram ur det empiriska materialet. Drivkraften representerar det positiva, att man drivs framåt och tar tag i saker. Prestationsångesten är den negativa sidan av drivkraften, att man måste ständigt prestera och sällan är nöjd.

Följande citat belyser drivkraften:

”Positivt är väl den här drivkraften /.../ man planerar väldigt i sitt liv och utan den så hade jag inte kommit hälften så långt, då hade jag inte klarat av någonting tror jag, då tror jag att jag hade lagt mig under en sten och dött. Så den har man ju användning för. Även om jag vet att den kanske inte är sund, vissa dagar vill jag ju slippa den... sen har man ju blivit mer känslig och det är positivt tycker jag.”

Följande representerar prestationsångesten:

”Man kan inte slappna av utan kör på, jag vet inte vad det är riktigt /.../ det går inte att slappna av och jag vet inte vad det är som gör att man...”

5.2.1.6 Barn av missbruket

Det vi har sett är att man påverkas på olika sätt och på olika plan av att ha alkoholmissbrukande föräldrar. Det kan handla om hur man fungerar som person, hur man fungerar i relation till andra, lyhördheten som utvecklats, den egna synen på alkohol samt hur man påverkats i sitt eget föräldraskap. Hur det har format personligheten, utifrån beskrivningarna vi fått uppfattas dessa saker som negativa:

”Däremot negativt som jag har blivit påverkad i är väl en viss osäkerhet som person. Duger jag till? Klarar jag av det här? Jag tror inte på mig själv.”

”Man har inte haft någon tilltro till andra personer, man har inte vågat ta kontakt, man har inte vågat vara framme och synas.”

”Sen var jag väldigt rädd för konflikter ett tag, jag var väldigt rädd för att konfrontera andra människor jag var så trött på att bråka.”

”Jag har ett starkt kontrollbehov... och det gör att jag hamnar i försvarsställning väldigt snabbt.”

”Det är väl egentligen kontroll det handlar om, kontrollen på mig, kontrollen på att vi ska vara en familj och ingen ska hamna någonsin i närheten av det som har varit /.../ och det är mest negativt tycker jag /.../ det är inte mycket positivt som förs med kontroll, det är ingen som mår bra av det, jag mår inte bra på att vara expert och kunna veta mest”

”Den jag är tillsammans med... det räcker inte att han är snäll och så... Har han inte empati så funkar det liksom inte. Sen också... så måste jag få utrymme att vara den jag är... att få vara ledsen och då behöver han finnas där... Han behöver inte göra nåt så...”

Följande citat belyser det positiva som kommit fram vad det gäller påverkan på personen:

”Något som jag också har fått med mig från uppväxten.. är att jag låter ingen köra över mig. Om det är något jag inte trivs med till exempel på arbetsplatsen så tackar jag inte bara och tar emot... Jag försöker göra nåt och går det inte då flyttar jag på mig.”

”Det är väl att jag är så självständig som jag är /.../ jag har blivit mer självständig.”

”Men när jag sitter idag och tittar på det så visst det är väl hemskt att säga men idag kan jag känna en enorm tacksamhet... för idag tar jag vara på de erfarenheter jag haft av mitt liv.”

Följande citat visar på sådant som intervjupersonerna har upplevt som både positivt och negativt för den egna personen:

”Sen har jag lärt mig att iaktta mönster... jag iakttar människor väldigt, läser av kroppsspråk, läser av situationer, jag kan misstänka väldigt tidigt, se på tecken... Ibland skulle jag bara vilja leva mitt eget liv och skita i andra.”

”Man är ju lyhörd /.../ oavsett va man gör så är den... det är också negativt, för man kan aldrig slippa ifrån att känna hur folk mår, man kan inte slippa gå in i ett rum och känna: gud vad jobbigt! Eller stå i en kö (i affären) och känna att här var det konstigt, här var det ångest och man hör toner på folk som pratar. Ibland kan det vara skönt att slippa det men /.../ man kan liksom inte stänga av det.”

Missbruket i familjen har också påverkat deras egen syn på alkohol:

”Jag har inte druckit sen jag var 17 år och det är väl tur det, för att jag kan inte säga stopp. Jag har det väl i generna... och jag har ju bara sett att man dricker tills man stupar /.../ så jag har hållit mig från det där med fester, jag tycker det är obehagligt”

”Varenda gång jag kom (hem från jobbet)... låg han (mannen) i sin stressless med en folköl och låg och sov... (Då) sa jag att du får välja – jag eller ölen... Vaddå öl? Driver du med mig? (sa mannen) Nej! Jag tolererar inte att du dricker öl för att slappna av, det är då det börjar...”

Att bli förälder är inte enkelt och utan positiva förebilder under uppväxten blir det inte enklare. Våra intervjupersoner berättade om upplevelsen att bli mamma, svårigheten med att hantera mammarollen men också positiva aspekter av att vara mamma.

Så här beskrev en intervjuperson om upplevelsen av att bli mamma:

”Jag tänkte... vad /.../ är moderskänslor? Hur känner man moderskänslor? Vad är det här? Vad pratar dom om? Jag förstod ingenting och jag fick nog en liten chock för att det va så mycket ansvar att ta hand om det här lilla barnet. /.../ Sen då när jag fick mitt andra barn... visst... jag hade väl kanske utvecklat mig mer på fem år känslomässigt... så när de pratade om moderskärlek och så där kunde jag känna liksom... ja... någonting men jag kunde liksom inte riktigt få något grepp om det.”

”Det innebar ju en press... ung mamma som dessutom inte vet egentligen hur en familj fungerar och som vill ha den här perfekta familjen som egentligen inte finns /.../ det blev ju skitdåligt när man kan se på det i efterhand nu... jag har ju uppfostrat en liten kille som har enorma inre krav /.../ så att vara mamma, mammarollen har jag nog inte upptäckt förrän det andra barnet. Jag slappnade nog aldrig av som mamma till den stora – tyvärr... även om jag tyckte då att jag gjorde allting rätt.”

Trots avsaknaden av positiva förebilder, tyckte två intervjupersoner att det inte var svårt att ge barnet kärlek och bekräftelse och en intervjuperson var mycket mån om sina barn och skyddar dem:

”Jag pratar mycket med mina barn... frågar hur det varit i skolan och så”

”Jag vet inte vad som är normalt /.../ i dagsläget säger vi att vi älskar varann hela dagarna /.../ får jag inte höra det och kan inte säga det till dom runt omkring mig så känns det fel, så att då blir man känslig åt det hållet istället /.../ det få absolut inte bli kallt på något sätt /.../ jag är inte säker på att det kanske alltid är i lagom mängd.”

”Jag är väldigt rädd om mina barn, mina barn får inte göra som andra barn, jag passar hela tiden och varnar dom... att ni får inte göra si och så... jag är väldigt rädd att det ska hända dem något... jag är väldigt överbeskyddande.”

Att vara överbeskyddande och mycket rädd om sina barn är känslor som kan förstärkas genom den egna uppväxten i en familj med missbruksproblematik. Något som i sin tur kan göra det svårt för en förälder att låta barnen bli självständiga:

”Jag har haft väldigt svårt att slita mig från mina barn. Jag har helst inte velat lämna bort dem. Det är sällan jag har haft barnvakt.”

Upplevelserna från barndomen kan resultera i en kritisk självgranskning av sitt föräldraskap:

”Man granskar sig som förälder jämt, man tycker väl aldrig att man gör ett bra jobb.”

Sammanfattning:

Konsekvenserna av att ha en förälder med alkoholmissbruk är många. En av de konsekvenser som kom fram var den skuld och skam som barnet kände liksom de lögnen som florerade under uppväxten. Barnens lojalitet gentemot den/de föräldrar som missbrukar har varit genomgående. Medberoende är ett faktum i familjer där det förekommer missbruk. Genom att all energi läggs på den föräldern som missbrukar försummas ofta barnen, ibland blir inte de grundläggande behoven tillgodosedda men det som verkligen saknas är den emotionella delen och bekräftelsen. I och med att föräldrarna inte tar ansvar och lever upp till sina föräldraroller leder detta till att barnet ofta får ta ett vuxet ansvar.

Att ta hem kompisar blir en omöjlighet, på grund av den skuld och skam som barnet känner och för att risken finns att familjehemligheten ska röjas. Barnet har svårt att vara borta hos kompisar då de ofta måste vara hemma och se till att familjen fungerar. Detta leder till att dessa barn blir väldigt ensamma och isolerade. Barnet får svårt att kunna lita på människor, då de viktigaste personerna i deras liv – föräldrarna – sviker dem gång på gång. Den personliga utvecklingen i form av identitetsskapande samt utvecklingen av sociala färdigheter påverkas alltså mycket negativt. Det har framkommit positiva konsekvenser också. Många framhävde

att det ansvar de tvingades ta som barn har gjort att de blivit självständiga och ansvarsfulla som vuxna personer. De har också fått med sig oerhört värdefulla erfarenheter som de inte skulle vilja vara utan.

Ett motsatspar hittade vi också – drivkraft kontra prestationsångest. Många beskrev att de hade en sorts drivkraft som drev dem framåt – men att denna drivkraft också kunde bli en prestationsångest som innebar att var tvungna att prestera och aldrig kunde vara nöjda.

Den egna föräldrarollen har påverkats – både positivt och negativt. Synen på alkohol är också den färgad av uppväxten.

5.2.2 Tema 2: Strategier för att bemästra sin situation

Hur intervjupersonerna har hanterat sina upplevelser har vi också kunnat få fram från det empiriska materialet. Här finns det likheter men också skillnader. Det handlar om destruktivitet, att iaktta andra, hålla andra människor på avstånd samt att bryta kontakten med den missbrukande föräldern.

En av intervjupersonerna använde det sjuka i tillvaron som en strategi att överleva, både som barn, ung och vuxen:

”Destruktivitet! Anorexin tog ju så många år och så mycket kraft och jag sökte mig till speciella män – missbrukare... spännande män. Jag kunde ju inte göra saker normalt, jag liksom födde barn, jag jobbade och vart dagmamma med sju ungar, jag pluggade på komvux, jag startade företag /.../ jag hade 250 kilo bollar i luften, det var mitt sätt att överleva /.../ allt sjukt var min överlevnadsstrategi... ju sjukare desto bättre trodde jag att jag måste på något sätt.”

Att studera hur andra har det var ett sätt att lära sig hur man skulle hantera vardagen för att inte sticka ut:

”Man pejlade ut: vad är en familj? Hur funkar det egentligen i en familj? Om man äter frukost tillsammans, har tider att pass /.../ det var ju i studiesyfte /.../ jag kunde liksom stå och titta på när (en väns mamma) borstade tänderna... och jag vet att jag frågade henne: men vad ofta du borstar tänderna... och så vet jag att hon tittade på mig: men du (X) – man ska faktiskt borsta tänderna i alla fall minst två gånger per dag /.../ för annars kan folk tycka att man är konstig.”

En strategi kunde vara att hålla folk på avstånd, som en av intervjupersonerna uttrycker det:

”Hade man vart nära någon annan vuxen /.../ om man ändå hade behov av att bli kramad /.../ hade jag kanske tagit den kontakten /.../ men jag kom aldrig dit – en strategi kanske?” Något som ständigt återkom i vårt empiriska material var något vi såg som en slags strategi för överlevnad. Nämligen att i vuxen ålder bryta med den missbrukande föräldern:

”Mamma har jag klippt med... Jag orkade verkligen inte mer... Bestämde mig för att nu får det vara nog!”

”Jag har inte haft nåt annat att välja på. Det är så krasst. Vad skulle jag ha gjort? Försökte några gånger att klippa med pappa.”

”Under de senaste två åren har jag inte haft nån kontakt med pappa /.../ har varit lite periodvis /.../ utifrån vilka perioder han haft med alkohol”

”När jag var 18 år /.../ klippte jag kontakten med honom (pappa) för då spårade det ur rejält tyckte jag. Sen hade jag ingen kontakt med honom tills jag var 23 kanske... Och under samma tidsperspektiv så har vi alla (halvsyskon som växt upp på olika orter), både min syster som är /.../ yngre och min äldre bror brutit kontakten – vi upplevde samma sak med vår pappa fast ingen visste om det.”

Sammanfattning:

Detta tema visar på den enorma kreativitet och anpassningsförmåga som ett barn har. Genom att utveckla strategier har dessa individer klarat av att hantera sina upplevelser under uppväxten. Genom destruktivitet har någon överlevt – ju sjukare det har varit desto bättre. Självskadebeteende har gjort att den psykiska smärtan som man ständigt burit med sig har omvandlats till fysisk smärta, vilket resulterat i att smärtan blivit hanterbar.

Någon såg möjligheter med att se hur andra människor betedde sig för att kunna studera och lära. Detta gjorde att man fick en inblick i hur saker och ting skulle vara och hur man skulle bete sig. Genom att imitera andras beteende, kunde denna individ bete sig på ett sätt som gjorde att hon inte stack ut. Då var risken mindre för att någon skulle reagera och eventuellt upptäcka familjehemligheten.

Genom att hålla människor på avstånd så lyckades man också bemästra sin situation. Att inte släppa någon nära in på sig själv gjorde att risken minskade för att man skulle öppna sig för någon och röja familjehemligheten.

Något som var genomgående i intervjuerna var att man bröt kontakten med den missbrukande föräldern i vuxen ålder för att skydda sig själv och ta avstånd då man inte orkade mer. Man orkade inte längre med att ta ansvar eller oroa sig för den missbrukande föräldern helt enkelt.

5.2.3 Tema 3: Hur barn till alkoholmissbrukare kan uppmärksammas

Genom att kunna uppmärksamma tecken eller symtom hos dessa individer, finns möjligheter för såväl anhöriga som professionella att upptäcka dem som barn. Med detta menar vi inte att dessa tecken och beteenden är typiska för barn till alkoholmissbrukare eller på att ett barn far illa men detta är vad informanterna själva upplevde som viktiga signaler att uppmärksamma.

Olika fysiska tecken:

”Det jag kommer ihåg är att jag låg på soffan och hade ont i magen.”

”Jag hade ständig huvudvärk... Så jag sprang mycket hos skolsyster och fick huvudvärkstabletter.”

”Jag kissade ofta ner mig och det var ofta när jag kom från mamma...”

”Ont i magen, har jag känningar av eller minnen som jag kommer ihåg.”

Olika beteenden som informanterna uttryckte som tydliga för att allt inte stod rätt till hemma:

”Det var väl att jag var mest tyst och sådär... jag var blyg.”

”Jag var ett sånt där barn... jag fanns men syntes aldrig... jag bara fanns.”

”De kunde ha uppmärksammat det (i skolan) genom att jag fuskade... eftersom jag aldrig fuskade annars och det var ganska uppenbart... för då hade jag gömt hemkunskapsboken innanför jackan”

Följande citat belyser fysiska tecken samt beteenden:

”(Jag hade) ständig ångest, framför allt fredag eftermiddag, det var det värsta jag visste... Oro i magen, handsvett... rastlös, orolig, hitta på lögn, ljög hemskt mycket...”

Många gånger hände det att den missbrukande föräldern visade sig berusad offentligt vilket ändå måste vara det tydligaste tecknet på att det inte var som det skulle hemma:

”Mamma kom ju full många gånger på möten och på samtal och kanske var full på luciafirandet på dagis och så där, så att det är ju klart att folk visste. Men ingen sa nåt... nån gång.”

Vidare uttryckte två av intervjupersonerna sina funderingar över varför ingen la märke till dom:

”Att aldrig någon såg det här tysta barnet, som alltid låg på medel, jag hade aldrig underbetyg eller över... jag var liksom alltid medel... jag fanns där och alltihop det där... och sen vid tolv års ålder när ätstörningarna bröt ut... att liksom ingen förstod då... och likaså när jag tog magnecylburken (försökte ta sitt liv).

”Man ringde till soc (socialen) för att vi inte hade kläder... Det man också kunde uppmärksammat oss på är att vi drev runt på stan på konstiga tider.”

Sammanfattning:

Det empiriska materialet visar på många olika symtom eller tecken som gör att dessa individer kan uppmärksammas redan som barn. Det handlar om fysiska tecken så som ont i magen, ständigt huvudvärk, handsvett, sängväta, självskadebeteende, ätstörningar men också avsaknad av kläder och att andra grundläggande behov inte blev tillgodosedda. Andra mindre tydliga tecken är att personerna gör tillfälliga förändringar i sitt beteende. Lögn och att barnen var ute på konstiga tider var också sådant som man kunde ha uppmärksammat – och inte minst att föräldern dyker upp på dagis påverkad av alkohol. De som kan vara svåra att uppmärksamma är de tysta barnen – de som aldrig gör något fel, aldrig syns eller märks. Våra intervjupersoner tyckte dock att detta var ett av de tydligaste tecknen på att det var något som var fel.

5.2.4 Tema 4: Viktiga faktorer som hjälpt individerna under uppväxten

Viktiga faktorer har vi valt att kalla detta tema som hjälpt intervjupersonerna att klara av sin vardag. Det som vi sett som har haft betydelse för individerna är deras nätverk samt också vilken typ av personlighet de har.

Följande citat belyser vikten av att ha ett bra nätverk:

”Det är tur att man haft grannar och kompisar och kompisars föräldrar... under hela uppväxten – utan dem hade jag nog inte klarat mig!”

”Väldigt bra dagmamma vet jag att jag hade. Stor trygghet i henne: Bra grannar, så att... jag hade väldigt tryggt rumt omkring mig så... Ska jag se på det stora hela, så tror jag nog att innan jag började på (X) skola... då var det väl inte så farligt.”

Några av intervjupersonerna trodde att det var någon slags inre styrka som drev dem vidare och som varit en del i deras personlighet och då detta saknades resulterade detta i en omvänd påverkan på personligheten vilka följande citat visar:

”Det är klart att alla människor har någon slags vilja att leva på något sätt komma ut på andra sidan – det är jag helt övertygad om.”

”Jag aldrig har tyckt riktigt synd om mig själv. Jag har varit en person som tänkt att jag ska visa den grisen. Han (pappa) har ju sporrat mig.”

”Det var bara ett sätt att överleva /.../ från allra första början hade man ingen ambition och leva överhuvudtaget egentligen, då var det mest att ta dag för dag /.../ jag kör ett tag till /.../ det är någonting som gör att man får en ren jävla stönighet på att man ska ha det bra.”

”Jag hänger med på allt... jag vill inget själv... jag gör det andra vill.”

Följande citat belyser båda faktorerna:

”Nätverket och sen att jag har haft syskon... (är stor orsak till att det gått bra) Men sen också min personlighet.”

Sammanfattning:

I det empiriska materialet framkom det att det var två viktiga faktorer som gjort att de personer vi intervjuat kunnat ta sig vidare. Nätverket, i form av grannar, kompisar och kompisars föräldrar liksom en dagmamma, har gjort att dessa personer har blivit sedda och bekräftade. De har funnits där för att lyssna och ge av sin tid. Personligheten har också haft betydelse. Några av intervjupersonerna talade om en inre styrka, en vilja som gjort att de har kommit framåt. De kunde inte närmare i ord beskriva exakt vad det var, det var något som fanns i deras personlighet.

6. ANALYS OCH SLUTSATSER

I följande avsnitt knyts det empiriska materialet samman med teorier, tidigare gjorda studier samt annan litteratur. I detta avsnitt kommer vi genomgående att redovisa våra egna reflektioner kring materialet.

6.1 Metod- och resultatreflektion

Det har varit svårt att finna en balans mellan förförståelse och objektivitet. Genom att använda vår egen förförståelse har vi kunnat se helheten i det framkomna materialet samt skapa en ökad förståelse för individernas situation. Detta har hjälpt oss att dra slutsatser och koppla empirin till teorin. Vi har under arbetets gång reflekterat kring svårigheten med att finna en balans, särskilt under analysarbetet. Det har varit svårt att veta om det är förförståelsen som lett till att man tolkat det empiriska materialet som man gjort. Vi har försökt att ständigt reflektera kring vad det är som informanterna verkligen förmedlat och sagt till oss och där insåg vi nyttan av bandinspelningen och att transkriberingen gjorts ordagrant och säkerställt att intervjuerna i sin helhet har varit så sanningsenliga som möjligt.

Vi såg intervjun som det enda möjliga alternativet då vi ville ta del av individernas egna upplevelser och erfarenheter. Detta skulle inte ha varit möjligt att få fram genom kvantitativ metod, såsom enkäter. Att intervjuerna bandades anser vi höja tillförlitligheten. Detta gör att informanternas utsagor är deras egna och att riskerna för att vi ska tolka det som framkommit under intervjuerna har minimerats. Att vi båda var närvarande ökar också tillförlitligheten. Detta gjorde att vi båda fått samma information och också fått möjlighet att uppfatta informanternas kroppsspråk, uttryck och den stämning som infann sig under intervjutillfället. Det har också gjort att vi fått ett mer tillförlitligt resultat då vi haft möjligheten att ställa följdfrågor. I vårt fall har detta varit särskilt viktigt eftersom vissa av informanterna varit kända för oss innan studien startade. Informanterna har själva fått välja plats för intervjun vilket vi tror har ökat tryggheten för dem och också resulterat i att de berättat mer för oss än vad de skulle ha gjort om de var otrygga. Detta ger oss ett säkrare resultat. Informanterna fick också information om studiens syfte, sekretess med mera innan intervjun startade, vilket vi tror också har gjort att informanterna känt sig tryggare med situationen.

I och med att vi varken hade externt eller internt bortfall så anser vi att vi lyckades skapa en god stämning och ett öppet klimat för intervjuerna. Vi anser att det är en bidragande orsak till att anse att tillförlitligheten är god. Vi är medvetna om att stor del av den litteratur vi använt oss av har sitt ursprung utanför Sverige. Ändå kan vi se att mycket av vårt resultat överensstämmer med vad som framkommit ur litteratur och studier.

6.2 Konsekvenser av uppväxten

Konsekvenserna av att leva i en miljö där det förekommit missbruk är många och detta är något som tydligt kommer fram i litteraturen.

Black (2002) och Hansen (1995) beskriver vikten av att barn får bekräftelse och att detta är något som barn i missbruksfamiljer ofta går miste om på grund av att allt fokus i familjen ligger på missbruket. Hela familjen styrs av den som missbrukar och hela familjen möjliggör att missbruket kan fortgå genom att dölja, ljuga och skydda den som missbrukar. De befinner sig alltså i ett tillstånd av medberoende.

Detta är något som tydligt kommit fram i det empiriska materialet. Trots att båda föräldrarna inte har missbrukat, har hela familjen styrts av den person som missbrukat. Detta har lett till att också den icke missbrukande föräldern inte har haft det engagemang för barnen som barnen hade behövt. Att dölja och ljuga är något väldigt centralt – och det har samtliga intervjupersoners utsagor visat.

Samtlig litteratur (Lindstein är ej med) (Bengtsson och Gavelin 2004, Black, 2002, Hansen, 1995 samt Woititz, 2004) behandlar en av de mest centrala saker i dessa familjer – nämligen barnens känslor av skuld och skam. Barnen känner att familjen är annorlunda vilket leder till en stark lojalitet mot familjen och avsaknad av kamratrelationer. För att familjehemligheten inte ska röjas måste barnen ljuga och dölja sanningen. Detta skapar en inre konflikt hos barnet – då denne är medveten om att det är fel att ljuga och att barnet känner att det som pågår i familjen inte är rätt.

Det empiriska materialet visade att känslorna av skuld och skam är något som är ofta förekommande hos dessa barn. De har skyddat familjen genom att hitta på ursäkter och försvara föräldrarnas beteende. Lojaliteten stärks ytterligare av det faktum att barnen är rädda för vad som skulle kunna hända om familjehemligheten skulle röjas.

Bengtsson och Gavelin (2004) samt Black (2002) skriver att barnens ansvarskänsla gentemot föräldrarna leder till att barnen kan ta över de vuxnas ansvar. Detta är ett sätt för barnet att skapa en ordning i den kaotiska tillvaron. Vidare kan det leda till att de mår dåligt över att deras föräldrar mår dåligt. I en familj där det förekommer missbruk skapas egna lagar och regler för att kunna klara av sin situation och göra livet mindre smärtsamt.

Detta var något som alla intervjupersonerna uppgav varit centralt. De hade fått vuxit upp tidigare än andra barn och fått ta ett ansvar som inte varit rimligt i förhållande till deras biologiska ålder.

Avsaknaden av bekräftelse, bristen på känslomässigt engagemang från föräldrarna, känslorna av skuld och skam samt alla lögnar resulterar många gånger i att dessa barn får en låg självkänsla. Detta är också något som påverkar individen i det vuxna livet på många olika sätt (Bengtsson och Gavelin, 2004, Hansen, 1995 samt Woititz, 2004).

Osäkerheten och den dåliga självkänslan är något som samtliga intervjupersoner pratade om. Detta påverkade dem på många sätt också i vuxen ålder; fortsatt dålig självkänsla, ätstörningar, eget missbruk, problem i den egna föräldrarollen och så vidare. Det som dock är anmärkningsvärt är att några av intervjupersonerna uttryckte en tacksamhet över de erfarenheter de fått – trots allt de fått gå igenom.

I det empiriska materialet har vi fått fram nya aspekter av föräldrarollen som vi inte kunnat se i litteraturen eller de studier som vi använt oss av. Intervjupersonerna har berättat om det positiva med att vara förälder men också om svårigheter som de kopplar till sin uppväxt. Det har framkommit att man upplevt svårigheter med att känna moderskärlek och veta hur man ska vara som mamma men även hur man har gett sina barn all den kärlek, uppmärksamhet och bekräftelse som man själv har saknat.

Många av de konsekvenser som har framkommit i det empiriska materialet är något som kan kopplas till det Bernler och Johnsson (1993) samt Payne (2002) skriver om i kommunikationsteorin. Trots att föräldrarna inte har bett barnen om att hålla problemen som

sker inom familjen hemliga, har de intervjuade som barn funnit det självklart att inte prata om dem. Detta är en kommunikation som sker inom familjen – utan att det uttalas med ord. Vi kan också se att rollteorin är central, den beskrivs i Angelöw och Jonsson (2000) samt Payne (2002). Vi tycker oss ha sett att intervjupersonernas relationer till sina familjemedlemmar under uppväxten fungerat dysfunktionellt, vilket lett till att andra roller utvecklats än de som är naturliga. Föräldrarna var inte föräldrar utan det vuxna ansvaret är något som barnen övertog. Det har också visat sig att informanterna har agerat förälder åt sina syskon. Syskonen sinsemellan har alltså inte haft en normal syskonrelation med de roller som det innebär, hela familjens roller är påverkade av missbruket som finns i familjen. Familjens dynamik härleder vi också till det systemteoretiska perspektivet som Bernler och Johnsson (1993) samt Evenshaug och Hallen (2001) behandlar. Konsekvenserna som intervjupersonerna beskrivit för oss ser vi som ett resultat av föräldrarnas missbruk.

6.3 Strategier för att bemästra sin situation

Hur intervjupersonerna har hanterat sina upplevelser och erfarenheter från uppväxten har vi valt att kalla strategier. Dessa strategier har gjort att intervjupersonerna kunnat mobilisera krafter till att hantera sin situation. De strategier vi har sett är destruktivitet, att studera andra, att bryta kontakten till den missbrukande föräldern samt hålla avstånd till utomstående personer. Dessa strategier har i litteraturen inte behandlats som strategier utan setts som konsekvenser av familjesituationen. Vi anser att vårt resultat indikerar på ett nytt perspektiv vad det gäller strategier.

Claezon (1996) beskrev att individerna utvecklat strategier för att hantera sin situation, men presenterade inte olika former av strategier. Hon hänvisade faktumet till tidigare forskning som ett sätt att legitimera sina upptäckter.

Bengtsson och Gavelin (2004) liksom Black (2002) skriver att om man inte lyckas hitta en sund överlevnadsstrategi kan det leda till att destruktiva strategier utvecklas. Som vi ser det kan detta också kopplas till en av de roller som Black (2002) skriver om – det utagerande barnet. Genom att vara destruktiv drar man bort uppmärksamheten från det verkliga problemet. Det här barnet försöker att signalera för omvärlden att den är i behov av hjälp.

Det vi har kunnat se i det empiriska materialet är att de strategier vi funnit använts för att orka härda ut i den svåra situationen. Om dessa strategier är sunda eller inte kan diskuteras, men det har gjort att individerna har orkat med den svåra situation som de befann sig i under sin uppväxt eller delar av den. Detta vill vi koppla till Antonowkys (2003) begrepp KASAM. Intervjupersonerna har som barn, utifrån sin egen förmåga försökt att begripa sin situation, försökt hantera den och på något sätt försökt att se en mening med tillvaro. Destruktiviteten som strategi kan man tycka är osund, men genom att omvandla den psykiska smärtan till en fysisk smärta har man kunnat hantera den. Genom att det sjuka blev normalt, har man på något sätt lyckats att se en mening med den tillvaro man levde i.

Genom att studera andra har man också kunnat hantera sin situation. Som barn förstod man att familjen var annorlunda och att deras beteende bröt mot sociala normer. Genom att se detta, hittade barnet ett sätt hantera situationen. Att studera hur andra gjorde ledde till att man kunde bete sig på ett sätt som gjorde att man inte stack ut. Det fanns alltså en mening med att studera andra – familjehemligheten kunde bevaras.

Det sista vi har kunnat se är att samtliga av de personer vi intervjuade har valt att bryta kontakten med den missbrukande föräldern – under vissa perioder. Detta var något som intervjupersonerna gjort under den första delen av sitt vuxna liv. De insåg att för att de skulle

orka med sin vardag, fanns det inget annat att göra än att bryta kontakten. De orkade helt enkelt inte fortsätta att vara oroliga eller känna ansvar för sin/deras föräldrar. De förmådde för första gången i sitt liv att bryta det rollmönstret som funnits – att vara föräldrar åt sina egna föräldrar.

Att ha en förälder med missbruksproblematik kan innebära att barnen övertar de vuxnas roll i och med att föräldrarna brister i sina föräldraroller. Detta kan vi koppla till det Payne (2002) skriver om rollteorin. Barnen tar dessa roller för att skapa ordning, balans, i sin tillvaro. Här ser vi en tydlig koppling till systemteorin som beskrivs av Bernler och Johnsson (1993) samt Payne (2002). Alla delar inom systemet påverkar varandra och systemet strävar efter en jämvikt, en balans, och det har vi sett att intervjupersonerna gjort som barn genom att överta föräldrarnas roll.

6.4 Hur barn till alkoholmissbrukare kan uppmärksammas

Enligt Hansen (1995) har man i flera studier kunnat se en högre frekvens av vissa fysiska-, psykiska tecken samt beteenden som barn till missbrukare uppvisat. Han beskriver tecken såsom dålig självbild, svårigheter med sociala kontakter, magsmärtor, huvudvärk och trötthet. Han skriver också att en del barn blir kontaktsökande, klängiga och söker ständig bekräftelse medan andra blir tillbakadragna, defensiva och iakttagande. Detta är något som skulle kunna uppfattas som motsägelsefullt, men i och med att dessa barn inte kan uppfattas som en enhetlig grupp, ser vi det som olika reaktioner på föräldrarnas missbruk.

Vidare skriver också Black (2002) om symtom som man kunnat skönja hos barn och ungdomar – men även hos vuxna barn till missbrukare: depression, ätstörningar, eget missbruk, psykosomatiska symtom med flera.

I vårt empiriska material har vi kunnat se samtliga symtom i större eller mindre omfattning. Intervjupersonerna berättade om magsmärtor, huvudvärk, dålig självbild och så vidare. Det framkom också att ätstörningar utvecklats, vilket följt med upp till vuxen ålder. Egen beroendeproblematik har vi också sett har förekommit.

Psykosomatiska symtom som vi beskrivit ovan ser vi som ett resultat av uppväxtmiljön, vilket stämmer överens med det systemteoretiska perspektivet som Bernler och Johnsson (1993) samt Payne (2002) skriver om. Den missbrukande föräldrarnas beteende har varit svårt för våra intervjupersoner att tolka som barn då denne som påverkad är otydlig i sina budskap. I nyktert tillstånd uppfattas den missbrukande föräldern på ett annat sätt, vilket kan vara motsägelsefullt. Detta härleder vi till kommunikationsteorin som beskrivs av Bernler och Johnsson (1993) samt Payne (2002) för vi anser att de ständigt föränderliga budskap som förekommer i en missbruksfamilj, har skapat en osäkerhet hos intervjupersonerna som barn. Detta skulle kunna vara en orsak till att de utvecklat psykosomatiska symtom.

6.5 Viktiga faktorer som hjälpt individerna under uppväxten

Claezon (1996) fann i sin studie att pålitliga sociala nätverk och viktiga vuxna var avgörande för hur väl barnen och ungdomarna klarade sig. Hon fann också att barns förmåga till återhämtning hade samband med personliga egenskaper och omgivningens stöd. Vidare skriver Black (2002) att nätverket fungerar som en viktig del i barnens liv för att få bekräftelse och hjälp att lösa problem. De behöver få bli bekräftade för den person de är för

att det gynnar deras utveckling samt höjer deras självkänsla. Lindstein (1995) betonar vikten av att ha en pålitlig vuxen som ger barnen det som de saknar från sina föräldrar.

I det empiriska materialet fann vi att tillgången till ett nätverk har haft stor betydelse. Nätverket fungerade som ett skydd i den svåra situationen – dit kunde man fly då situationen blev ohållbar hemma samt att där fanns tryggheten och omtanken som saknades hemma. Avsaknaden av nätverket resulterade i ensamhet, isolering och otrygghet. Vi kunde se att detta även gav konsekvenser i vuxen ålder i form av svårigheter med relationer samt sviktande självkänsla. Vi såg att personligheten hade stor betydelse. Den kunde vara en styrka som drev intervjupersonen framåt och avsaknaden av denna styrka kunde resultera i att intervjupersonen kunde bli initiativlös, eftergiven och ha en låg självkänsla.

Det som framkommit i det empiriska materialet härleder vi till både systemteorin och rollteorin i Bernler och Johnsson (1993) samt Payne (2002). Nätverket är den omgivning som finns runt familjen. Nätverket och familjen interagerar med varandra. Genom att en person från omgivningen uppmärksammar barnet, påverkas barnet samt familjen som system men också den rollfördelning som existerar i missbruksfamiljen. Barnet, som i familjen kan ha fått ta ett vuxet ansvar, kan i interaktionen med nätverket få chansen att vara barn och slippa från det vuxenansvar som barnet kan ha inom familjen. Därmed blir missbruksfamiljen, som vi ser som ett relativt slutet system, ett relativt öppet system. Att dölja missbruksproblematiken inom familjen har vi sett som en indikation på ett relativt slutet system.

Den litteratur och de studier som vi funnit, har inte behandlat personligheten på ett uttömmande sätt anser vi. Vi tror att detta beror på att det delvis saknas forskning inom detta område men också för att det är något som skulle kunna väcka starka reaktioner i samhället, bland de professionella men också allmänheten. Att se personligheten som en avgörande faktor för hur man klarar sig i livet skulle kunna innebära att det kan vara förutbestämt vilka som klarar sig bra och inte och vilka människor som professionella har möjlighet att hjälpa och vilka inte.

7. KONKLUSION

Vår studie visar att man påverkas på många olika sätt av att ha föräldrar med missbruksproblematik. Vi har kunnat se att konsekvenserna av uppväxten för intervjupersonerna har varit många. Vi har kunnat se att uppväxten resulterat i en osäkerhet som person, rädsla för konflikter samt kontrollbehov. Vi har också fått fram att uppväxten gjort dem till självständiga och ansvarsfulla individer. Trots de upplevelser som intervjupersonerna varit med om kan flera av dem idag känna en stor tacksamhet över de erfarenheter som de fått – somliga har uttryckt att de inte skulle velat vara utan dem. Vi har också sett att de obearbetade upplevelserna från barndomen och problemen som det medfört inte försvinner av sig själva.

Intervjupersonerna tycks ha utvecklat olika strategier under uppväxten som påverkat dem i deras vuxna liv. Strategierna vi kunnat urskilja var destruktivitet, att studera andra ”fungerande” familjer, att bryta med den missbrukande föräldern samt att hålla utomstående på avstånd. Beroende på hur man vinklar det empiriska materialet, kan ytterligare strategier uttolkas. Att dölja, ljuga och anta roller kan ses som strategier. Det finns inte tydligt beskrivet i litteratur vad en strategi egentligen är eller vilka strategier som finns. Vi har heller inte i litteraturen kunnat hitta beskrivningar av hur ens egen föräldraroll påverkas. Vi har sett att mammarollen i hög grad påverkas av den egna uppväxten. Intervjupersonernas utsagor har visat att en svårighet har varit att ha en balans i föräldraskapet. I strävan efter att ge sina barn det man själv saknat har det kunnat leda till att man varit överbeskyddande. Det har också upplevts svårt att veta hur mycket känslomässig bekräftelse man ska ge och få av sitt barn.

Alla intervjupersoner har varit positiva till att medverka i vår studie. Vi tror att det beror på att de velat ta chansen att beskriva för andra hur deras vardag under uppväxten sett ut. De intervjuade har uttryckt att det råder kunskapsbrist i samhället och bland de professionella om hur det är att växa upp i en familj där det förekommer missbruk. Vi ser detta som ett viktigt uppdrag och hoppas att vi har förvaltat deras berättelser på bästa sätt.

Det är viktigt att beakta att samhället såg annorlunda ut då de personer som vi intervjuat växte upp. Mycket har hänt sedan dess. Den nya Socialtjänstlagen (2001:453) har tillkommit och andra lagar och riktlinjer såsom FN:s barnkonvention (www.rb.se). Båda lyfter fram att barnens behov och rättigheter ska sättas i fokus. Det som vi ändå vill ta med oss som blivande socialpedagoger, är att vi behöver se dessa barn samt att vi i vårt arbete bör präglas av en helhetssyn. Vi måste prata och uppmärksamma barnen till missbrukare. Det är viktigt att låta barnen komma till tals och ha tålamod. Genom en tillitsfull relation kan barnen våga öppna sig för oss som professionella – men det kan ta tid. För att vi ska kunna hjälpa barn till missbrukare behövs även kunskap om barnens situation och vilka tecken som man kan uppmärksamma som professionella men också om de samspelsmönster som finns i familjer där det förekommer missbruk. Detta är något som både intervjupersonerna framhåvt men som också återfinns i litteraturen.

Vi upplever att det existerar kunskap om hur barn till missbrukare kan uppmärksammas, men det tycks inte riktigt nå ut och omsättas i praktiken. Det viktigaste tror vi är att barnen blir sedda och bekräftade vilket också intervjupersonerna påpekat. För att yrkesverksamma ska kunna se barnen krävs kunskaper och utbildning. För allmänheten behövs temadagar, kurser och andra utbildningsformer om hur barnen kan uppmärksammas. För att bryta tabun och skammen som finns hos barn till missbrukare och för att få dem att öppna sig, finns det pedagogiskt framtagna bilderböcker om familjeliv och missbruk. Innehållet i böckerna kan

hjälpa barn att prata och reflektera kring vad missbruk är. Barn som växer upp i en missbruksmiljö pekars då inte ut – men får tillsammans med andra barn möjlighet att prata kring missbruk och hur en familj kan se ut.

Det finns alltså kunskaper inom området men också verksamheter för att hjälpa barn till missbrukare. Olika organisationer i Sverige har stödgrupper såsom AL-ANON (www.al-anon.se). Lindstein (1995) skriver att det sedan 1980-talet funnits olika verksamheter, bland annat Vändpunkten. Det är en verksamhet för anhöriga till missbrukare, som han menar är en blandning av socialt arbete och pedagogik. Han menar vidare att barn till missbrukare inte är glömda. De har fått uppmärksamhet – i bland annat statliga och övriga utredningar, men han tror att bristen på lämpliga arbetsmetoder då det gäller att arbeta med dessa barn har lett till en förträngning av problemet.

Mycket av ansvaret när det gäller att uppmärksamma barn till missbrukare tycks läggas på de professionella – dock anser vi att barnens närmaste omgivning också har ett stort ansvar. Ett vuxenansvar innebär att se till barnens bästa. Vuxenansvaret bör levas upp till även av andra i barnens närmaste omgivning så som mormor, farfar och andra släktingar och närstående.

Erfarenheterna som intervjupersonerna berättat om kan vi se som en oerhörd tillgång för vårt yrke och vi inser att det är något som måste tillvaratas. Många av de erfarenheter och förmågor som individerna utvecklat tack vare sin uppväxt kan inte ersättas med annan typ av kunskap.

Vi har under arbetets gång reflekterat kring svårigheterna med att finna forskning. Vi trodde först att det berodde på att vi inte hade verktygen att söka på rätt sätt. Vi insåg senare att svårigheterna med att finna forskning fanns kvar trots att vi fått hjälp. Det förefaller därför som om vårt ämne inte är ett prioriterat forskningsområde. Vi anser att det behövs mer forskning inom området, främst vilka konsekvenser det kan innebära för det egna föräldraskapet av att ha växt upp i en missbruksfamilj.

Källförteckning

Litteratur:

Andersen, Ib. (1998). *Den uppenbara verkligheten*. Studentlitteratur: Lund.

Angelöw, Bosse., Jonsson, Thom. (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. Studentlitteratur: Lund.

Antonowsky, Aaron. (1991). *Hälsans mysterium*. Natur och kultur: Stockholm.

Bengtsson, Anna-Bodil., Gavelin, Ingegerd. (2004). *Familjer och missbruk – om glömda barn och glömda föräldrar*. Books-on-Demand: Visby.

Bergstrand, Bengt Olof. (2006). *Den nya socialtjänstlagen*. Kommunlitteratur: Höganäs.

Bernler, Gunnar., Johnsson, Lisbeth. (1993). *Handledning i psykosocialt arbete*. Natur och Kultur: Malmö.

Black, Claudia. (2002). *It will never happen to me – growing up with addiction as youngsters, adolescents, adults*. Hazelden: Minnesota U.S.A.

Claezon, Ingrid. (1996) *Mot alla odds – barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Mareld: Stockholm.

Cork, Margaret.R. (1989). *De glömda barnen*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning: Stockholm.

Evenshaug, Oddbjorn, Hallen, Dag. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Studentlitteratur: Lund.

Guvå, Gunilla., Hylander, Ingrid. (2003). *Grundad teori – ett teorigenererande forskningsperspektiv*. Liber: Stockholm.

Hansen, Frid. A. (1995). *Barn till familjer med missbruksproblem*. Studentlitteratur: Lund.

Hellsten, Tommy. (2003). *Flodhästen i vardagsrummet*. Cordia: Örebro.

Holme, Idar Magne., Solvang, Bernt Krohn. (1997) *Forskningsmetodik*. Studentlitteratur: Lund.

Lindstein, Thomas (1995). *Vändpunkten. Att arbeta med barn till alkoholister*. Förlagshuset Gothia AB: Stockholm.

Payne, Malcolm. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Natur och Kultur: Stockholm.

Silverman, David. (2006). *Interpreting qualitative data*. The Alden Press: Oxford.

Starrin, Bengt., Svensson, Per-Gunnar. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Studentlitteratur: Lund.

SOU 1994:29 *Barn, föräldrar, alkohol. Delbetänkande av Alkoholkommissionen.*
Socialdepartementet: Stockholm.

Woititz Geringer, Janet. (2004). *Vuxna barn till alkoholister.* Larsons förlag: Johanneshov.

Internetkällor:

http://www.al-anon.se/templates/Page_____110.aspx (070612)

<http://www.alkoholkommitten.se/default.asp?id=1527> (070518)

<http://www.alkoholkommitten.se/default.asp?id=1479> (070518)

http://www.iogt.se/templates/NewsPage_____4901.aspx (070510)

<http://www.rb.se/sv/Barnkonventionen/VadvetduomBarnkonventionen.htm> (070510)

<http://www.regeringen.se/sb/d/8993/a/80291> (070510)

http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf (070612)

Lagar:

Socialtjänstlagen (2001:453)

Bilaga 1: Intervjuguiden

Vi redovisar syftet med studien.

Vi visar våra teman för intervjun.

BAKGRUND

Civilstånd?

Ålder?

Uppväxtort?

Utbildning/yrke?

Föräldrar och deras yrke?

Syskon och deras yrke?

UPPVÄXT

Hur såg uppväxten ut? (Ska ge bild av missbruket i familjen)

Var det någon som visste om hur det låg till?

Vem i så fall?

Uppmärksammades dina levnadsvillkor?

Vad gjordes för dig?

Vad skulle du ha velat att man gjorde?

Hur tror Du man skulle kunna uppmärksamma barn/unga i din situation?

Hur tror Du att Din uppväxt påverkat Dig som person?

LIVET IDAG

Hur upplever Du att Ditt liv är idag?

Hur är kontakten med Dina föräldrar idag?

Vad för positiva effekter kan Du se av Din uppväxt?

Vad för negativa effekter kan Du se av Din uppväxt?

ÖVRIGT

Är det något som Du vill ta upp?

Hur känns det så här efteråt?

Får vi ringa dig efteråt – om det skulle visa sig att vi behöver det (oklarheter m.m.)?

Vi du ha intervjun i dess helhet efter det att vi skrivit ut den?

Skulle du vilja ha ett exemplar av C-uppsatsen då den är färdig?

Bilaga 2: Informationsbrev

Hej !

Vi är två tjejer som studerar på sociala omsorgsprogrammet vid Karlstads universitet. I vår utbildning ingår att genomföra en uppsats och vi har valt utifrån intresse att undersöka hur man påverkas av att växa upp i ett hem där det förekommit missbruk av alkohol. Vi vill få mer kunskap om hur det är att växa upp i en miljö där den ena föräldern eller båda föräldrarna har missbrukat.

Du som vill delta i vår studie är mycket viktig då Du är experten inom området och har genom vår studie möjlighet att dela med Dig av Dina värdefulla erfarenheter.

Studien kommer att genomföras genom intervjuer som kommer att ta cirka en timme per person. Vid intervju kommer vi båda att närvara – om inga andra önskemål från dig föreligger. Intervjun kommer att bandas då vi inte vill gå miste om värdefull information.

Du som väljer att delta kommer att få möjlighet att ta del av informationen genom att vi skickar intervjun i dess helhet till Dig då den är utskriven. Du har då möjlighet att kontrollera och kommentera den information som Du gett oss. Informationen kommer att hanteras med största varsamhet och vi har fullständig sekretess. Vi försäkrar att intervjumaterialet inte används till andra ändamål än vår studie.

Efter att studien är färdig kommer intervjumaterialet att förstöras. Varje intervju kommer att avidentifieras vilket gör att det inte är möjligt att peka ut någon enskild person som ingått i vår studie.

Deltagandet är frivilligt, Du kan när som helst välja att avbryta Ditt deltagande i studien.

Tack för att Du tog Dig tid och välkommen att delta i vår studie !

Marie Andersson och Petra Puolakanaho

Bilaga 3: Samtyckesbrev

Samtycke

Intervjupersonen:

Jag har tagit del av den information jag fått om studiens syfte och hantering av uppkommet material samt sekretess och aidentifiering.

Jag vet också att studien är högst frivillig, jag delar med mig av de erfarenheter jag själv väljer och jag vet att jag när som helst kan avbryta mitt deltagande.

Uppsatsskrivarna:

Vi har informerat respondenten om studiens syfte och hantering av uppkommet material samt sekretess och aidentifiering.

Vi har också informerat respondenten om frivilligheten att delta i studien.

De uppgifter - den data vi samlar in från intervjuerna kommer vi att hantera med största varsamhet. Vi kommer även att lägga stor vikt vid att aidentifiera materialet.

När uppsatsen är färdig kommer intervjumaterialet att förstöras.

Ort och Datum:

Intervjupersonens namn:

Uppsatsskrivarnas namn:
